

Róna Judit PhD

A SCHWARTZER-INTÉZETTŐL
AZ ORSZÁGOS ONKOLÓGIAI INTÉZET TERÜLETÉN ÁLLÓ
IRGALMAS JÉZUS KÁPOLNÁIG

Budapest, 2012

Schwartzer-intézet

A bécsi orvoskaron diplomát szerzett Schwartz Ferenc (1818–1889), a magyar pszichiátria és tudományos elmekórtan megalapítója – azzal a szándékkal, hogy tapasztalatot gyűjtsön a Budán felépíteni tervezett első nemzeti „köztébolyda” létrehozásához – 1848-ban néhány hónapig német, belga, angol és francia elmeegógyintézetek működését, terápiás módszereit tanulmányozza. Belátva az országos elmeegógyintézet felállítására érdekében folytatott küzdelme hiábavalóságát, előbb 1850-ben Vácott, majd 1852-ben, a Sváb-hegy déli lejtőjén, a mai Ráth György és a Kékgolyó utca megnyugtató természeti környezetében – ahol a Kékgolyó utcában ekkor a család villája is áll – szervezi meg *Budai Magán Elme- és Ideggyógyintézetét* („magántébolydáját”). A korát megelőző „szelíd” gyógymód híveként többek között a munkaterápia módszerét alkalmazza, részben kiküszöbölve az addig használatos kényszerítő eszközöket.

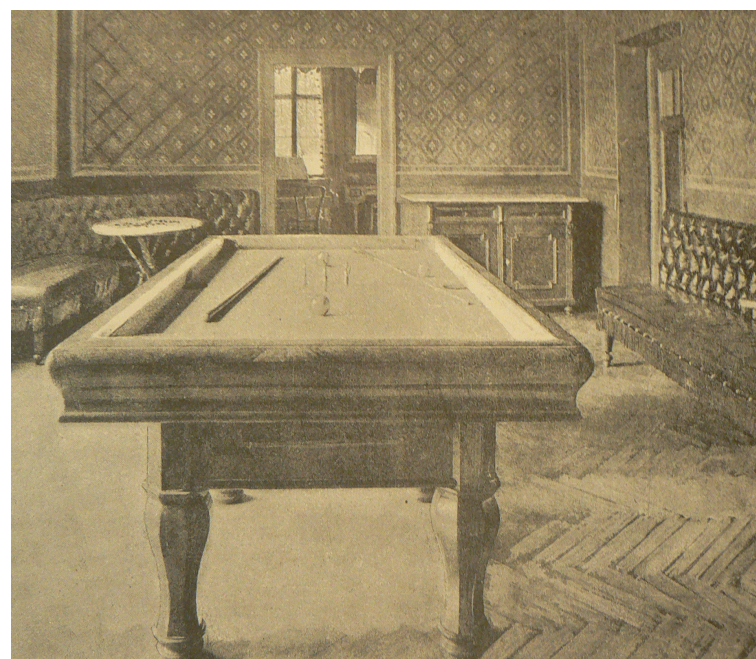
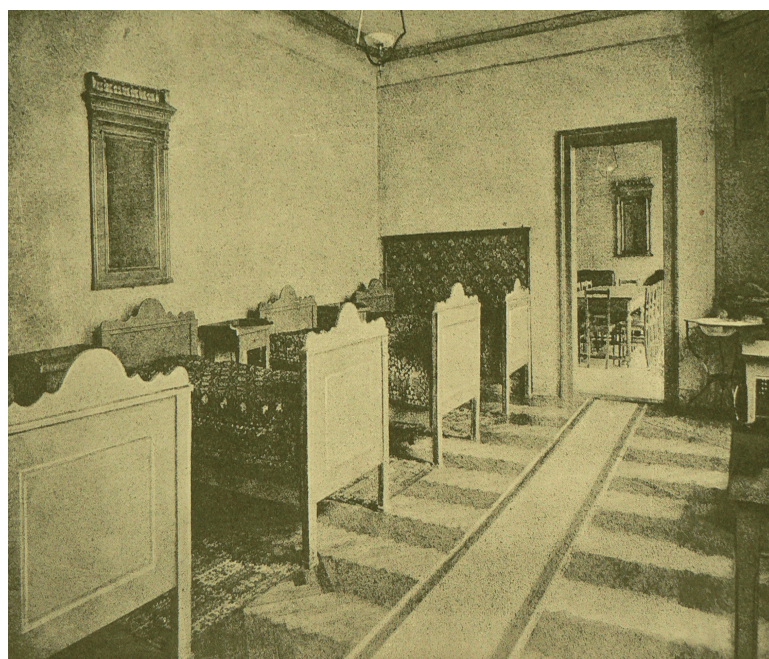

„Schwartzter magánintézete a falakon belül olyan életmódot, a betegek nemét és társadalmi helyzetét figyelembe vevő olyan differenciált foglalkoztatást és társas tevékenységeket kínál, illetve olyan értékrendet diktál, amelyek a külső polgári világot meghatározó normákat tükrözik. A szorgalomra, munkára, szigorú napirendre és önkontrollra fektetett különös hangsúly tulajdonképpen a külső polgári világ munka-, idő- és értékrendjének leképezése a tébolyda falain belül.” Az intellektuális képességek fejlesztése – például történelmi és természettudományos stúdiumok vagy akár rejtvényfejtés révén – éppúgy a terápia részét képezi, mint a sakk, a kártyajátékok, a dominó, a zenehallgatás, szórakozási formái. Bár Schwartzter szabadságot enged a különböző munkák – szabás, varrás, kötés stb., valamint bútorok, szobák és ruhák tisztítása – megválasztásában, mindenekelőtt a szorgalomnak s a kétkezi munkának különleges fontosságot tulajdonítva valamennyi betegnek, még az előkelőbbeknek is előírja a kerti munkát. (Lafferton Emese: *A magántébolydától az egyetemi klinikáig*. 2004)

Jelentős személyiségeket is ápolnak az intézetben, mint például a szabadságharc bukása utáni emigrációból 1865-ben elborult elmével hazatérő *Szemere Bertalant*, az 1849-es kormány miniszterelnökét és belügyminiszterét.

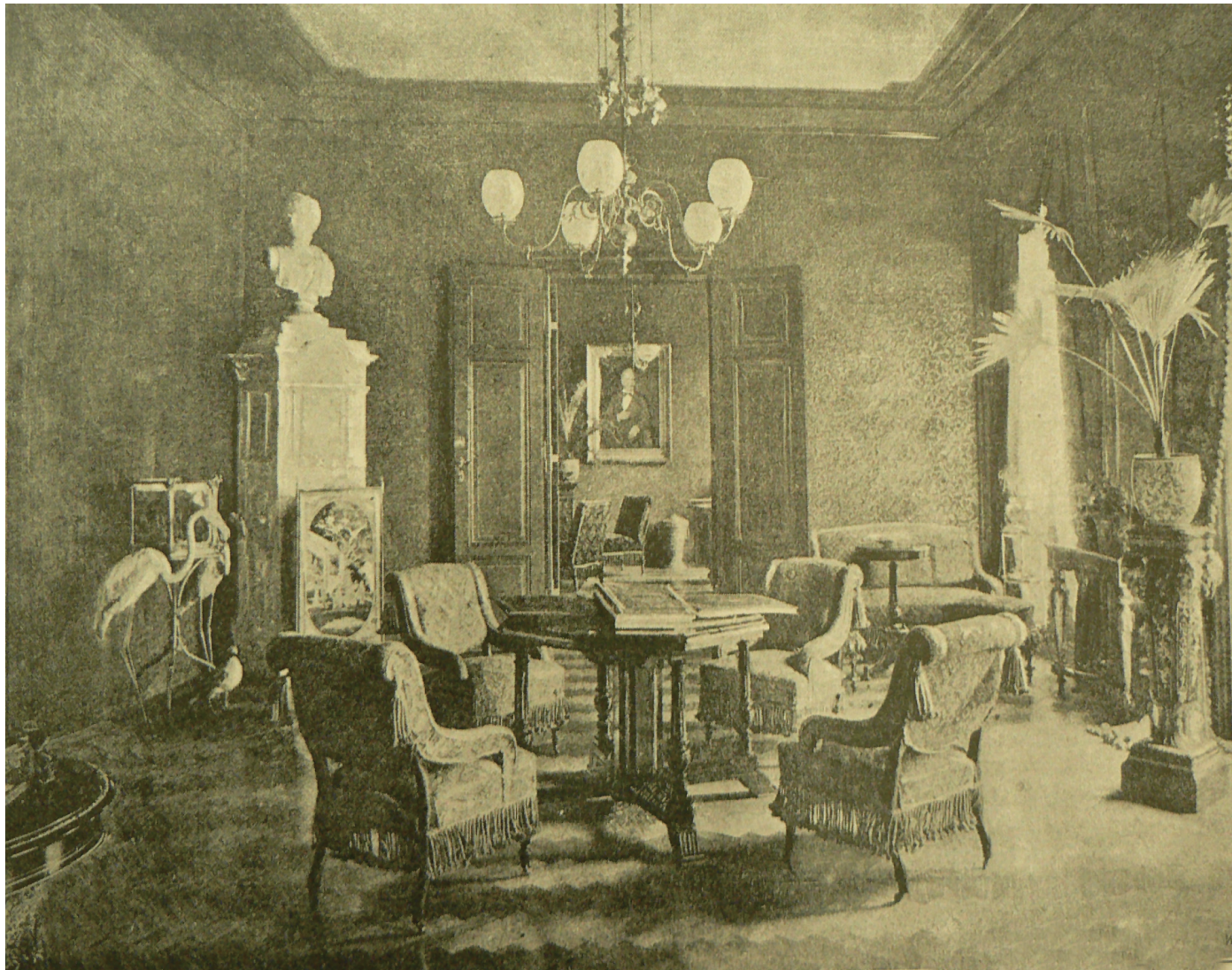

A *Budapesti Elme és Ideggyógyintézet Értesítője* 1894-ben, s az ugyancsak Hornyánszky Viktor nyomdájában készülő német nyelvű tájékoztatófüzet (*Prospect der Privat-Heilanstalt für Gemüths und Nervenkrankte zu Budapest*) 1897-ben Weinwurm Antal felvételeivel mutatja be a szanatórium pompás kertjét, épületeit s belső terkeit.

1910-ig a család kezelésében működik az intézmény, melyet ekkor egy részvénytársaság vesz át, sajnálatos módon eltávolodva az alapító eszméitől.

Siesta Szanatórium

1921-ben (nem a református egyház kezelésében, s nem is a Schwartzter-intézet helyén!) a hatalmas őspark Ráth György utcai oldalán megalakul a *Siesta Szanatórium*. A *Nyugat* folyóirat 1921. október 16-i 20. számának hátlapján megjelenő hirdetés is erről tanúskodik: „A Siesta-szanatórium új orvosi vezetéssel, ideg-bel-, és üdülőbetegek részére, központi fűtéssel téli üzemre berendezve, rendelkezésre áll. Vezető-főorvos: dr. Stockinger János. A belgyógyászati és diétás osztály vezetője dr. Radó Vilmos. Vegyi- és Röntgenlaboratórium, vízgyógy-, elektromos gyógyosztály és géptorna, valamint Bergonio soványító kezelés bejárók részére is. Napi árak teljes ellátással 500-600 korona. I. Ráth György utca 5. Telefon: 113-87. Délivasúttól 2 perc.”

Szokatlanul bár, de talán nem véletlenül jelenik meg ez a hirdetés éppen a magyar irodalom egyik legtekintélyesebb folyóiratában; a későbbiek ismeretében akár megrendítőnek is tarthatni, hiszen többek között József Attilát és Babits Mihályt is itt kezelik majd. (Lehetséges, hogy a *Nyugat* folyóirat anyagi támogatói között kellene keresni a közvetítőt a Siesta Szanatórium orvosaihoz.)

A szanatórium főépületét *Kotsis Iván* „műegyetemi tanár” tervei alapján 1927-ben építik.

József Attila és Babits Mihály a Siesta Szanatóriumban

József Attila 1937. július végén idegösszeroppanással kerül a Siesta Szanatórium „barát-ságos, gondozott, szép” környezetébe, ahol azonban három és fél hónapon át – szelíd gyógymód helyett – erős altatókkal és inzulinsokkal próbálják kigyógyítani vélt, ám valójában nem létező elmebetegségéből. „Szurkálnak, óvnak tudós orvosok / írnak is nékem, én hát olvasok. / S »dolgozom«, imhol e papírhalom – / a működésben van a nyugalom.” (*Le vagyok győzve...*) Az amúgy is sebzett lelkű költőt a teljes kétségbeesésbe kergeti, amikor megtudja, hogy örültek, elmebetegnek tartják: „Én nem tudtam, hogy én olyan ’undok, ronda és hülye’ vagyok” – írja Kozmutza Flórának augusztus elején. Akkor még nem azonosítják az ún. borderline-szindrómát, melynek a skizofréniához olykor hasonló tünetei azonban nem elmebajra, hanem – a József Attila életrajzából is jól ismert – családi konfliktusokra, kisgyermekkorai anya–gyermek traumákra stb. vezethetők vissza.

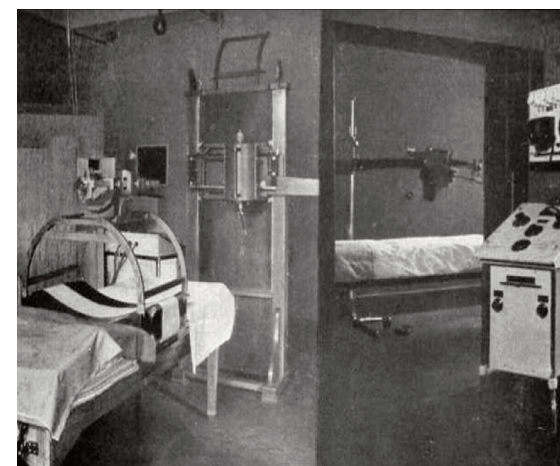

Babits Mihály feleségének, Török Sophie-nak naplóbejegyzései alapján követhető nyomon Babits és a Siesta kapcsolata: 1937 szeptemberében a gégerákban szenvedő költő röntgenfelvételre érkezik a szanatóriumba, ahol konzíliumot tartanak, mielőtt Rudolf Nissen, a gégeműtétek specialistája 1938 februárjában – az ilyen műtétek elvégzésére alkalmasabb Park Szanatóriumban – megoperálná. 1940-ben azonban ismét a Siestába kerül: Schmidt Lajos sebész-főorvos életmentő műtét során gyomorszondával kísérletezik, hogy táplálását elősegítse; a műtét Babitsnak rettenetes szenvedést okoz, utána is nagy fájdalom, légtorlasz gyötri, s állapota tovább romlik. 1941 elején jelenik meg *Egy verses levélre* című, Reményik Sándornak ajánlott, talán utolsó költeménye, megrendítő vallomása kintől elgyötört önmagáról, aki „már csak a testben élve, már csak / egy nyaláb testi fájdalom, / erőtlen, gondolattalan”.

Végül 1941. augusztus 3-án vasárnap délután Esztergomból hozza a mentő a Siestába; utolsó szava, amelyet talán indulása előtt leír: „*könyveim*”. A szanatórium második emeletén az 54-es szobában helyezik el, ahol – Illyés Gyula emlékezete szerint – másnap, hétfő éjjel, 5-6 perccel éjfél előtt hal meg.

„Szenvedni annyi, mint diadalt aratni: / Óh hány éles vasnak kell rajtunk faragni, / míg méltók nem leszünk, hogy az Ég királya / beállítson majdan szobros csarnokába. // Krisztus urunk, segíts meg!” (*Psychoanalysis Christiana*)

RÖNTGEN-LABORATORIUM

Schwartzer-intézet és Siesta Szanatórium közös parkban

A (Budai néven is szereplő) Schwartzter és a Siesta Szanatórium két, nyomdatechnikailag azonos tájékoztatófüzete arról tanúskodik, hogy 1921 után a két intézmény osztozik az ősparkon (a Schwartzter 6400, a Siesta 9700 négyszögölt jelöl meg).

A Siesta Szanatórium „[b]ár mérsékelt polgári árakkal hirdette működését, mégis a nyújtott szolgáltatásokból és főleg áraikból sejthető, hogy ezt nem mindenki fizethette meg... 'A Kis-Svábhegy délkeleti lejtőjén 9700-öles gondosan ápolt parkban' főleg 'bel-betegeknek, nem zárt intézeti ellátást igénylő idegbetegségekben szenvedőknek, lábadozóknak, fogyó- és hízókéurára szorulóknak' ajánlották, de korszerűen felszerelt sebészeti osztállyal is rendelkezett, szülészete pedig 'nemcsak Budapesten és az egész országban, hanem külföldön is közismert' volt. Öt pavilonban gyógyulhattak és üdülhettek a betegek.

A legolcsóbb pavilonban is napi 16-20 pengőért, a legdrágábban napi 23-25 pengőért. Ehhez számolták még a heti átlag 10 pengő orvosi kezelési díjat, de ha valamilyen diétás kezelésben részesült valaki, még 2-3 pengő pótdíjat is kellett fizetni. Egy 10 napos szülészeti ellátásért legkevesebb 180 pengőt, de akár 300 pengőt is lehetett fizetni. Csak laikus viszonyításként eszünkbe juthat a korszak híres slágere 1936-ból a 'Havi 200 fix' című magyar filmvígjátékból: havi 200 pengő már jó jövedelemnek számított, melyet a Siesta Szanatóriumban egy 10 napos kezelés alatt el lehetett költeni. Külön kaszinó-épület volt fogadó- és játékteremmel, benne elegáns étteremmel, továbbá női szalonnal és zeneteremmel, ahol rendszeresen tartottak szalonkoncerteket, zene- és társasestélyeket, valamint rádióhangversenyeket. Gyönyörűen berendezett társalkodókkal, egy-két ágyas szobákkal, sőt luxus apartmanokkal várták a gyógyulni vágyókat. A szobákban emellett természetes volt a telefon-, rádió- és fényjelző-készülék és a hideg-melegvíz biztosítása." (Ráczy Edit: *Polgár Ferenc a „praesenilis osteoporosis” és az „ostitis condensans ilei” kórképek első leírója*. Osteologiai Közlemények 2009/2.)

A Siesta Szanatórium neves sporteseményt is rendez 1928. szeptember 20. és október 1-je között: a *nemzetközi sakkversenyen* a leghíresebb mesterek mérik össze tudásukat: többek között Johann Joseph (Hans) Knoch osztrák-holland-amerikai sakkmeister, s a csodagyerekként indult José Raúl Capablanca y Graupera kubai sakkozó, a sakk harmadik világbajnoka. (Chalupetzky Ferenc, Maróczy Géza, Tóth László: *A Siesta-Szanatórium nemzetközi sakkversenye*. Budapest, 1928. szeptember 20.–október 1., Magyar Sakkvilág, 1929)

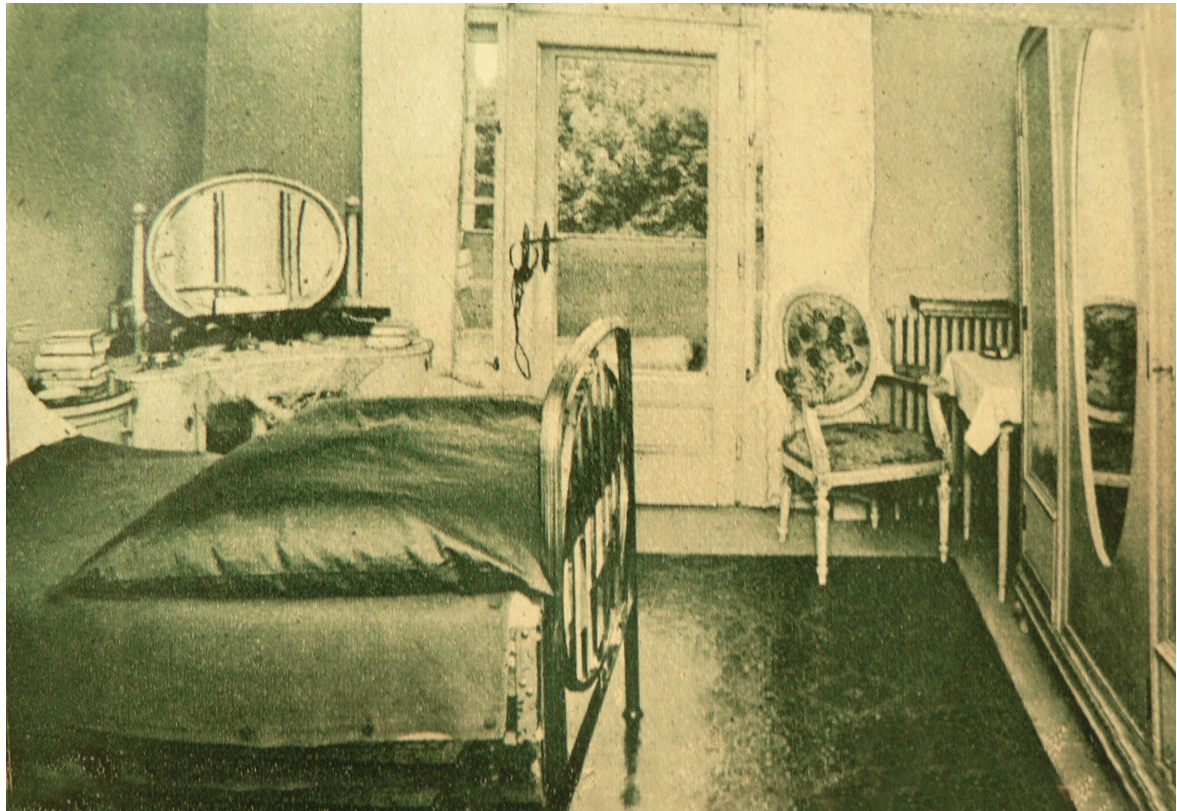
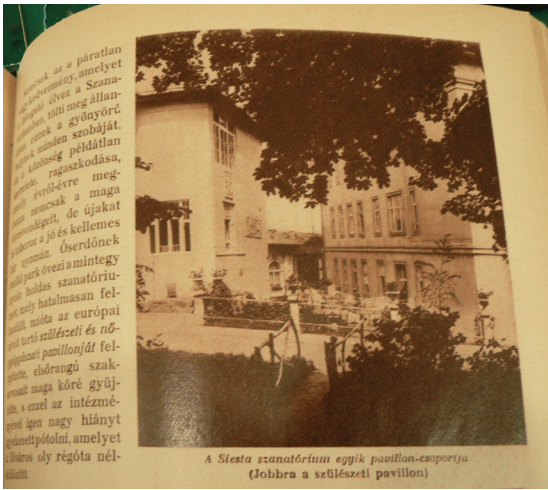

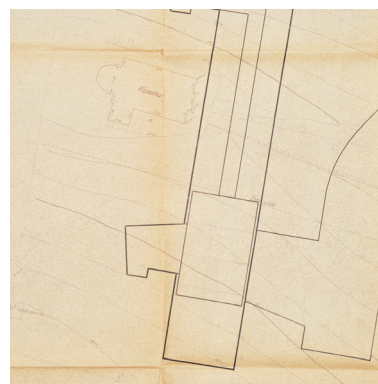
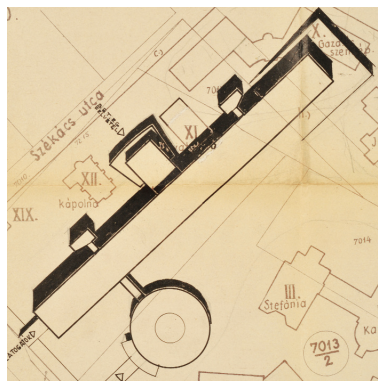
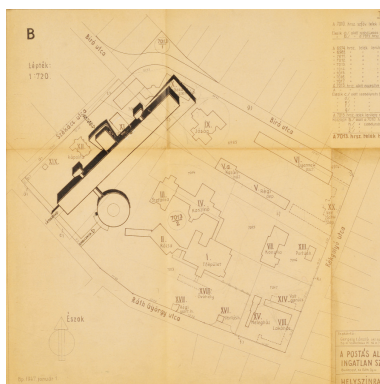
Az Országos Orvosi Kamara Hivatalos Orvosi Cím- és Közegészségügyi Adattára az 1942. évre (Budapest, [1942]) *Gyógyintézetek és Kórházak Budapesten* című fejezetében még külön szerepel a Schwartzter Szanatórium a XII. kerület Kékgolyó utca 5. szám alatt „mint Budapest egyetlen magánszanatóriuma, amely kedély- és elmebetegek kezelésével foglalkozik” és a Siesta Szanatórium, a XII. kerület Ráth György utca 5. szám alatt, mint „Budapest legnagyobb, legszebb fekvésű, modernül felszerelt szanatóriuma a Sváb-hegy alján, 12 holdas ősparkban”. A *Magyar Kórház* című folyóirat 1942-es évfolyamában a *Gyógyintézményeink* névjegyzékében pedig 106. sorszámon már közösen tüntetik fel: „Siesta (Schwartzter) Szanatórium” megnevezéssel.

Horánszky Nándor (1899–1976) ideg- és elmeorvos, Schwartzter Ferenc egyenes ági leszármazottja, 1925-ben szerzi meg orvosi oklevelét a budapesti orvoskaron. 1925–1930-ban az elme- és idegkórtani klinika tanársegéde; skizofréniával és szemidegsorvadással foglalkozik. Orvostörténeti munkáiban elsősorban az elmeorvoszat történetét, jeles magyar művelőinek munkásságát dolgozza fel. 1930-tól az Országos Társadalombiztosítási Intézet (OTI) osztályvezető főorvosa, majd a sors különös fíntoraként 1940–1942-ben – mígnem a Siesta/Schwartzter Szanatórium helyén a Postás Alapítványi Kórház létesül – főorvos, nem az egykor családja tulajdonában volt Schwartzter, hanem a Siesta Szanatóriumban!

Postás Alapítványi Kórház

1941-ben a Posta Jóléti Alapítványa felhívással fordul a Magyar Királyi Posta alkalmazottaihoz, hogy önkéntes adományaikkal tegyék lehetővé önálló Postás Kórház létesítését. A személyzet a fontos cél elérése érdekében 10 éven át fizetése fél százalékát ajánlja fel. A kórház létesítésének anyagi feltételei ezzel biztosítottak tűnnek.

A Posta Jóléti Alapítvány kezelési bizottsága 1942. március 24-i rendkívüli ülésén a bizottság felhatalmazza az elnökséget, hogy a Schwartzter-féle Szanatórium Rt. részvényeit megvásárolhassa. A felhatalmazás alapján az alapítvány a részvénytársaság részvényeinek túlnyomó többségét – 80 ezer darabból kb. 78 ezer darabot – megveszi. „A részvénytársaság tulajdonát alkotja Budapesten a Kékgolyó és Ráth György utca sarkán elterülő 12.200 négyszögöles telek, a rajta lévő felépítményekkel: a Siesta és a Schwartzter szanatóriumokkal s azok teljes berendezése és felszerelése. Az önálló postaskórház évtizedek óta vajúdó kérdése tehát a posta személyzetének áldozatkészségéből kedvező megoldás útján van. A Vöröskereszt Kórház [Erzsébet Kórház, jelenleg Országos Sportegészségügyi Intézet] bérletét ily módon a szerződésben biztosított időben, 1944-ben, 1945 februárjára fel lehet mondani, és 1945-re az új postaskórházba be lehet költözni.” A sajtótudósítás szerint a kezelési bizottság rendes havi ülésén, március 31-én a bizottság elnöke részletesen beszámol a postaskórházzal kapcsolatos kérdésekről, az ülés jegyzőkönyve azonban nem ismert. (*Magyar Posta* XVI. évfolyam, 1942. május, 5. szám, 278–279.; *Postások Évkönyve* XXXIX. évfolyam, 1944. 221.)

A *Pest* című lap 1942. áprilisi, 11. száma DL szignóval közöl tudósítást: *Lebontják a Schwartztert. A Budai krónika* 1942. április 22-i száma a 6. lapon *A posta megvette a Schwartztert* címen számol be a Posta jelentős vállalkozásáról: „A Postaszemélyzet Jóléti Alapja négy és félmillió pengőért megvásárolta a főváros egyik legelőkelőbb szanatóriumát, a Siestát, melyhez hozzá tartozik a Schwartzter szanatórium is. Az utóbbinak helyén hatalmas, modern postás kórházat építenek, míg a Siestát továbbra is a magánbetegek számára tartják fenn. Addig is, amíg a nagyarányú építkezések elkészülnek, a postások betegeit továbbra is a Vöröskereszt kórházban ápolják, melyet 1943 végéig bérelnék a Vöröskereszt egylettől. A Schwartzter szanatórium lebontásával kapcsolatban említjük meg – hogy az alapítás sorrendjét illetőleg – ez az intézet mint magán elmekórház első volt egész Európában [...] mintaszerű vezetése ismert volt messze országokban is.”

Dr. Kuzmich Gábor, a posta vezérigazgatója a postás „összetartás”-serleg átadásakor, 1942. május 11-én beszédet mond, melyben kiemeli: „*A harmadik eredmény*, amelyet vezetői szemmel nagy horderejűnek kell ítélnem, a Postás Kórház ügyének előbbre vitele. Ma még ugyan a gondok, a megoldandó kérdések és feladatok közepén vagyunk, de mindenesetre önérzettel állapíthatjuk meg, hogy az első komoly lépést megtettük, amikor szerény fizetésünkől egy kis hányadot a kórház közös céljára felajánlottunk. Ehhez az állam is adott támogatást kamatmentes kölcsön alakjában. Ezután következett a[z első] világháborúban megvásárolt és kórházépítés céljára kevésbé alkalmas telek eladása. Helyette a Sósfürdő környékén másik telket vásároltunk. Ez nagyon jó befektetés volt, mert a székesfőváros által kisajátított telkünk árát ingatlanba helyeztük, mely azóta a befektetett tőkénél magasabb értéket ért el. Időközben adottság következtében a Siesta és Schwartzter szanatóriumok részvényeinek többségét megvette a jóléti alapítvány.

Ennek a Rt.-nak likvidálása folyamatban van. Ezzel kapcsolatban történik majd meg a postás kórház megfelelő berendezése. [...] A részvénytöbbség megvásárlása, az átalakításokkal és felszámolással járó jogi és személyi kérdések rendezése igen körültekintő, fáradságos munkát jelentenek. [...] ki kell emelnem Márfalvy Jenő barátomat és vele teljesen egyenlő mértékben Krajcsik Géza főigazgató barátomat, kik a legnagyobb körültekintéssel és fáradhatatlan buzgalommal vezették a pénzügyi és jogi tárgyalásokat. Ugyancsak a legnagyobb odaadással veszi ki részét a munkában Endrédy Antal főigazgató és Koromzai [Koromzay] Vilmos műszaki tanácsos barátom, akik építkezési és műszaki vonalon igyekeznek rendezni azt a sok-sok kérdést, amely ilyen telekvásárlással és építkezéssel felmerül. Nincs még kész a postás kórház. [...] De már megindultunk az úton... kitartó, önzetlen munkatársakkal egy pár éven belül a lehető legjobb módon a megoldáshoz eljutunk.” (*Magyar Posta* XVI. évfolyam, 1942. június, 6. szám, 334.)

A Posta Jóléti Alapítványának kezelési bizottsága 1942. május 29-én tartott rendes havi ülésén „Jóváhagyta a bizottság a Schwartzter-féle Szanatórium Rt. tulajdonában lévő ingatlanok megvételére vonatkozó adásvételi szerződést, melynek értelmében a szóban forgó ingatlanok a jóléti alapítvány tulajdonába mentek át.” (*Magyar Posta* XV. évfolyam, Budapest, 1942. augusztus hó, 8. szám, 447.)

A Magyar Királyi Posta Jóléti Alapja a Siesta (Schwartzter) épületegyüttesét a Magyar Királyi Posta Betegségi Biztosító Intézete kezelésébe adja, amely Postás Alapítványi Kórház néven tartja fenn egészen az államosításig. (A kórházat 1950-ben, a Betegségi Biztosító Intézetet 1952-ben államosítják.)

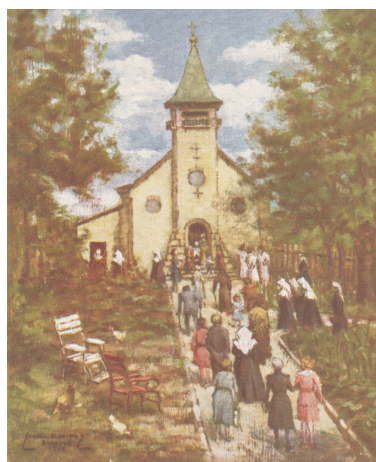
A Posta Jóléti Alapítvány kezelési bizottsága 1942. szeptember 30-án tart ülést, melyen többek között elhangzik: „A Siesta szanatórium mai formájában postás kórház céljára nem felel meg teljesen. A szükséges átalakítások véghezvitelére kórházépítési bizottság alakult. A bizottság munkájában a postavezérigazgatóság részéről Aigner Dezső vezérigazgató-helyettes, Ujj György és Endrédy Antal postaműszaki főigazgatók, a B[etegségi] B[iztosító] I[n]t[ézet] részéről dr. Meskó Oszkár postafőigazgató, intézeti al-elnök, dr. Nagy Sándor postaigazgató, intézeti igazgató, dr. Mutschenbacher Tivadar egészségügyi főtanácsos, országos főorvos és vitéz dr. Jancsó István, a Siesta szanatórium igazgató főorvosa, a jóléti alapítvány részéről pedig dr. Márfalvi Jenő postafőigazgató elnök, dr. Krajcsik Géza postafőigazgató, alapítványi ügyész, dr. Ruttner Béla tanácsos, bizottsági előadó és dr. Dénes Ferenc tanácsos, előadó-helyettes vesz részt. A kórház-építési bizottság által elfogadott tervezet szerint a szanatóriumot, ahol jelenleg nincsenek osztályok, a Vöröskereszt kórházban ismert beosztás szerint kell osztályokra tagozni. Egyes épületrészek kisebb átalakítása után elérhetővé lesz, hogy a Vöröskereszt Kórházban lévő 265 ágyhellyel szemben a Postás Alapítványi Kórház befogadóképességét 354 ágyhelyre lehet emelni. Ebből csak 25 ágy esik majd szanatóriumi rendszerű különszobás betegek részére, míg a többi mind a postás betegek céljaira fog szolgálni. A közös kórtermek általában sokkal kisebbek, mint a Vöröskereszt kórházban, és egy kórteremben 4-8 személy lesz elhelyezhető. A kórháznak külön gyógyszerháza is lesz, amelyet azonban csak a betegségi biztosító intézet tagjai részére lehet igénybe venni.” (*Magyar Posta* XVI. évfolyam, 1942. november, 11. szám, 615.)

A Siesta és a Schwartzter Szanatórium „utóélete”

A Magyar Országos Tudósító Budapest, 1942. szeptember 23-i száma a *Hírek* rovatban közli a Közmunkatanács előző napi ülésének határozatait ismertette: „A Bíró-utca és a Hársköz szabályozását a Tanács olykép módosította, hogy a Siesta és a volt Schwarzer [!] szanatórium egy önálló telektömbben nyer elhelyezést.” (*MOT* kéziratos hatodik kiadása, XXIV. évfolyam, 254. MOT/B – Országos Levéltár K-szekció)

Az *MTI* 1944. március 10-i kiadása a 37. oldalon a tőzsdetanács üléséről szólva pedig arról számol be: „Minthogy a Schwartzter-féle Szanatórium r.t. felszámolása befejezést nyert és a társaság megszűnése jogerősen bejegyeztetett, a tanács elrendelte ezeknek a részvényeknek a tőzsdei forgalomból való törlését.”

*A Postás Alapítványi Kórház
Jézus Szíve Kápolnája*

A Postás Alapítványi Kórház épületeinek átalakításával egy időben, 1942 második felében kezdik meg a kápolna építését.

A Posta Jóléti Alapítvány kezelési bizottsága 1943. május 26-án, június 11-én és július 31-én tárgyal a kórház ügyeiről, megemlíti a kórházkápolnát is: „A Postás Alapítványi Kórház létesítésével kapcsolatban gazdasági és személyzeti épület, továbbá kápolna és halottasház építésére vonatkozó megrendelést kiadta. Az építés folyamatban van. A volt Schwartzter Szanatórium épületeinek átalakítása jelentősen előrehaladt, s remélhetőleg ez évben befejeződik.” (*Magyar Posta* XVII. évfolyam, 1943. szeptember, 9. szám, 312.; *Posta Híradó*, A M. Kir. Posta Üzemi és Műszaki Üzemi Tisztviselők Országos Egyesületének Közlönye V. évfolyam, 9. szám, 1943. szeptember 1. 3.)

Bár az építkezés az „állandóan felmerülő súlyos nehézségek ellenére” fennakadás nélkül folyik, s a kórház fokozatos üzembe helyezése a hírek szerint rövid időn belül megtörténik, az anyagár, a munkabér, valamint „az egész ingatlant a negyedik oldalról is szabaddá tevő, újonnan megnyitandó utca létesítésével” az eredeti költségek lényegesen emelkednek. Ezért 1943. július 3-án a Jóléti Alapítvány újabb felhívást intéz a M. Kir. Posta „összes állami és postamesteri alkalmazottaihoz”, illetve mindazokhoz, akik törzsfizetésük fél százalékát korábban önként felajánlották, hogy „1943. évi augusztus hó 1-től 1 %-ra emeljék fel s annak fizetését 1956. VI. hó végéig vállalják s ezzel a Postás Kórháznak mielőbbi üzembe helyezését véglegesen biztosítsák”. (*Ren-deletek Tára A Magyar Kir. Posta Részére* 34. szám, Budapest, 1943. július 3. 391–392.)

Az Esztergomi Prímási Levéltár 1943-as iktatókönyvei nyomán, valamint a Központi Egyházművészeti Hivatal különálló iratanyagából előkerült levelek-iratok valamelyes tájékoztatást adnak a kápolna építésének történetéről.

Az első, tájékoztató, illetve engedélykérő levelet – a kápolna tervével és a tervezett oltár képével (amelyek eddig még nem kerültek elő) – a M. kir. Posta személyzetének Jóléti Alapítványa nevében *dr. Márfalvi Jenő*, a kezelési bizottság elnöke már jóval a kápolna építésének megkezdése után, 1943. március 1-jén írja az esztergomi Főegyházmegyei Hatóságnak: „A M. kir. Posta személyzetének jóléti alapítványa a XII. Ráth György utca, Kékgolyó utca, Székács utca és Névtelen utca által határolt területen, a volt Schwartzter-féle szanatórium, valamint a Siesta szanatórium épületeinek felhasználásával 'Postás Kórház'-at létesít. Ezzel kapcsolatban az alapítvány megfelelő kápolna építését is elhatározta, amely kápolna az utcáról nem lesz megközelíthető és kizárólag a kórházban ápoltak és a kórházi személyzet lelki szükségleteinek kielégítésére fog szolgálni. / A kápolna tervét és az oltár fényképét csatoltan tisztelettel azzal mutatjuk be, hogy azoknak a terv szerinti létesítéséhez hozzájárulni méltóztassék. Tisztelettel megjegyzem, hogy a kápolna építése a falegyenig [az épület falazatának elkészülte; a fal felső vízszintes határa] jutott.” (Ké. 26/1943)

Néhány nappal később, március 4-én – személyes tárgyalásukra hivatkozva – *dr. Kuzmich Gábor*, a m. kir. posta vezérigazgatója küld baráti hangú levelet *dr. Molnár Ernő*nek (püspöki tanácsosnak, a Képzőművészeti Főiskola rendes tanárának), a Központi Egyházművészeti Hivatal igazgatójának, melyhez „további szíves tárgyalásra” csatolja „a m. kir. posta személyzete jóléti alapítványának a Főegyházmegyei Hatósághoz

intézett [március 1-jei] kérelmét és a hozzátartozó mellékleteket”, hozzátéve: „Tisztelettel kérem egyuttal az iratoknak az Érseki Helynökséghez való szives felterjesztését, mert dr. Hamvas [Endre budapesti érseki] helynök úr öméltóságánál ebben az ügyben már a közeljövőben látogatást szándékozom tenni.”

Molnár Ernő március 9-én már arról tájékoztatja Kuzmich Gábort, miszerint felkérésére „felküldötte[m] a Póstház-kórház kápolnájának terveit és főoltárának elgondolását főegyházhatósági jóváhagyásra”. Mellékeli továbbá véleményének másolatát, hozzátéve: „Ezuton is tisztelettel javaslom, hogy az építkezés érdekében megjegyzéseimet magadévá tenni szives légy. / Uj főoltár tervnek elkészíttetését feltétlenül szükségesnek tartom. Nagystók István a jelenleginél sokkal művészebb, korszerűbb, jobb és szebb tervet is tud alkotni.” ([103?]/1943)

Ez az egyetlen alkalom a levelezésben, amikor a kápolna oltárának tervezője név szerint említettik, később sem a kápolna építésének, sem az oltár készítőjének neve nem fordul elő! Az építész neve bizonyára azért nem szerepel a levelekben, mert a Magyar Királyi Posta saját építészének egyike tervezheti a kápolnát, éppúgy, mint a kórházépületek átalakítását. A Posta számos épületét tervező *Koromzay Vilmos* építész-mérnök neve is szóba kerülhet a kórházkápolna tervezése és kivitelezése kapcsán, hiszen műszaki tanácsosként ő irányítja a kórház újjáépítését. (Stílusa alapján is elképzelhetetlen – amint egyesek feltételezik –, hogy a Siesta Szanatórium tervezőjének-építőjének, Kotsis Ivánnak lenne a munkája, hiszen ő fennmaradt kéziratosszámlázásában, melyben műveit – köztük az általa tervezett templomokat-kápolnákat is – felsorolja, sem említi.)

Az esztergomi Főegyházmegyei Hatóságnak 1943. március 10-i dátummal elküldött véleménye (103/1943) ismeretében érthető, Molnár Ernő miért hívja fel nyomatékosan a posta vezérigazgatójának figyelmét „megjegyzései” figyelembevételére.

„Főtisztelendő Főegyházmegyei Hatóság! / A M. Kir. Posta személyzetének jóléti alapítványa a Siesta Szanatórium telkén a póstház kórház építésével kapcsolatban kápolnát is létesít, melynek terveit hivatalomba nyújtotta be felülbírási céljából dr. Kuzmich Gábor vezérigazgató úr. Észrevételeimet tisztelettel alábbiakban van szerencsém előadni:

A tervezet egyhajós elgondolást mutat be. Kettős szélfogó elrendezésen át lehet elérni a kápolna hajóját, melyhez félkör alakú lezárású szentély és a baloldalon sekrestye csatlakozik. A sekrestyének nincs közvetlen kapcsolata a szentéllyel, ami hibáztatható. A kórus feljárás szintén a templomhajóból nyílik. / A kápolna külső megjelenésében kevésbé sikerült: ok nélkül felfalazott támpilléres hajója, székely stílust utánozni akaró, de nem tudó harangtornya, nagy raktáráblakai nem művésziek, nem is korszerűek. Tervező a kivitelezés további folyamán ilyen irányban még sokat javíthat elgondolásán és finomíthat a részletekben. Ugyanakkor a templombelső is meghittebbé tehető. A tervező előtt egységes tervnek kell lebegni a templom belső kialakításáról; ez a benyújtott tervből nem tűnik ki. Szükséges, hogy az összes belső kialakítási és berendezési kérdések már ilyenkor tisztáztassanak. / A főoltár bemutatott terve stílustalan és korszerűtlen. A tervező iparművész, kinek ismerem képességeit, tudna sokkal szebb, korszerűbb, művészi szempontból értékes elgondolást is készíteni. Ez érdekében állna a M. Kir. Posta személyzete jóléti alapítványának. A kápolna berendezéseinek terveit az építtető nem csatolta

s így azokról nincs módomban bírálatot mondani. Tisztelettel javaslom, hogy e terveknek felülbírálás céljából való bemutatását is méltóztassék előírni. / Fenti megjegyzések szíves előírását kérve a kápolna tervet főegyházhatósági jóváhagyásra van szerencsém tisztelettel javasolni.”

Kuzmich Gábor március 18-án – anélkül, hogy reflektálna a kápolna épületét és az oltártervet ért bírálatra – rövid levélben (398/1943) mond köszönetet Molnár Ernőnek a felterjesztésről küldött értesítésért.

Eközben – 1943. március 10-i dátummal – Esztergomból, a Főegyházmegyei Hatóságtól „*hrgpr.*” [hercegprímás] aláírással leirat érkezik a M. kir. posta személyzete Jóléti Alapítványához (XII. Krisztina körút 12.). Kérdéses, hogy a leirat fennmaradt fogalmazványa vajon magától a hercegprímás, Serédi Jusztinian kezétől származik-e, vagy titkára kézírása.

„A 'Postás Kórház' területén létesítendő kápolna és oltár tervét a következő megjegyzésekkel hagyom jóvá:

[Az eredeti áthúzott szöveg: A támpilléreket elhagyandóknak látom, az oldalfalak esetleg kisebb megerősítéssel (?) könnyen bírják a mennyezetet.]

A támpillérek formája [?] nem tesz jó hatást a szemlélőre. Amennyiben szükség van rájuk, más megoldás kívánatos! Az oldalfalon alkalmazott szobor elhagyandó, helyette ablak alkalmazható, mint a másik oldalon.

Az oltár terve ellen nincs kifogásom.” (2267. szám)

A leirat fogalmazványa a Molnár Ernő március 10-i szakvéleményében foglaltakat csak részben jelzi kíváncsággal, sőt az oltártervet is elfogadhatónak tekinti. A leiratra hivatkozó augusztusi beadvány ismeretében azonban vélhető, hogy az ugyancsak március 10-i dátummal elküldött hercegprímási levél – a fogalmazványtól eltérően – új oltárterv készítésére szólít föl.

Újabb, immár sürgető levélváltásra csupán augusztus 6-án kerül sor: Kuzmich Gábor Molnár Ernőnek küldött leveléhez (398/1943) azzal a kéréssel mellékeli beadványukat, hogy „azt a Központi Egyházművészeti Hivatal részéről szükséges véleménynyilvánítással – az ügy sürgősségére való tekintettel [!] lehetőleg mielőbb – a Főegyházmegyei Hatósághoz felterjeszteni” szíveskedjen.

A mellékelt kérelmet (Püspöki Levéltár 7156/1943 – a küldő iktatószáma: Ké. 161/1943. szám) a M. kir. Posta személyzetének jóléti alapítványa nevében ismét dr. Márfalvi Jenő, m. kir. posta-főigazgató, az alapítvány kezelési bizottságának elnöke intézi az esztergomi Főegyházmegyei Hatósághoz:

„A Postás Kórház létesítésével kapcsolatban tervezett kápolna engedélyezése ügyében hivatkozással az 1943. évi március hó 10-én 2.267/1943. szám alatt kelt leiratra, tisztelettel bejelentjük, hogy az időközben történt megfontolások eredményeként az eredetileg tervezett oltár helyett az idecsatolt rajz [az oltár- és a szobor-terv eddig nem került elő] szerinti oltár elkészítése van tervbe véve. / Tisztelettel kérjük, hogy a rajz szerinti oltár létesítését engedélyezni méltóztassék.” Arra nézvést, hogy az újabb oltár tervét is *Nagyistók István* iparművész készíti-e, eddig nem került elő adat.

A Kuzmich Gábor levelében jelzett „sürgősség”-et a Postás Kórház őszi megnyitásának terve indokolhatja, amellyel bizonyára egyidejűleg kívánják a kápolna fölszente-

lését. Ezt támasztja alá *Jusztá nővér* visszaemlékezése is, aki egyike a ma még élő, Páli Szent Vincéről nevezett Szatmári Irgalmas Nővéreknek, akik a Postás Kórházban teljesítettek szolgálatot: „Mi ősszel mentünk oda; amikor odakerültem, már teljesen kész volt [a kórházépületek felújítása és a kápolna építése is].”

Az ügyintézés felgyorsítása érdekében ugyanezen a napon, augusztus 6-án Kuzmich Gábor posta-vezérigazgató baráti, tegező hangvételű levelet meneszt *dr. Gigler Károly* pápai kamarás, esztergomi főegyházmegyei irodaigazgatónak is, melyben tudatja:

„A Postás Kórház építésével kapcsolatban létesítendő kápolna engedélyezési ügyében a másolatban csatolt kérvényt intézte a m. kir. posta személyzete jóléti alapítványa a Főegyházmegyei Hatósághoz. Ezt a kérvényt a mai napon a szintén másolatban csatolt levél kíséretében elküldtem *dr. Molnár Ernő* képzőművészeti főiskolai r. tanár, a Központi Egyházművészeti Hivatal igazgatójának. / Ezt azzal a kéréssel hozom szíves tudomásodra, méltóztassál az oda beérkező kérvényt az ügy sürgősségére való tekintettel Eminenciája elé terjeszteni, hogy az oltár építése mielőbb megkezdhető legyen.”

Kuzmich Gábor augusztus 6-i levelére írva maradt fenn *dr. Gigler Károly* Esztergom, 1943. augusztus 9-i tintaírású válaszfogalmazványa (melyen a pecsét jelzi: „elintézve”, tehát a levelet hivatalosan elküldik):

„A Postás Kórház kápolna oltárának ügyét igen szívesen veszem gondjaimba és ha megérkezik, a legrövidebb idő alatt eminenciája elé terjesztem. Bizonyára olyan jó lesz a terv, hogy nehézség nem merül fel.”

A Kuzmich Gábor vezérigazgatóval ápolat személyes jó kapcsolat jeleként megragadja az alkalmat, s ő is kéréssel fordul hozzá: „Ha nem terhellek, legyen szabad nekem is egy ügyünket jóindulatodba ajánlanom. Irodánkban szükségessé vált a házi kapcsoló kicserélése és áthelyezése. Az itteni posta július 17-én 1425 sz. alatt a bpesti postaigazgatóság építészeti osztályához továbbította kérésünket. Igen hálás volnék kérelmünk mielőbbi elintézéséért.”

Bár Kuzmich Gábor Molnár Ernőnek, a Központi Egyházművészeti Hivatal igazgatójának küldi augusztus 6-i sürgető levelét, az újabb szakvéleményt már *dr. Lepold Antal* protonotárius kanonok, az Országos Egyházművészeti Tanács elnöke írja Budapesten, 1943. szeptember 3-án az esztergomi Főegyházmegyei Hatóságnak. (A vélemény tintaírású, szeptember 2-i fogalmazványa a Központi Egyházművészeti Hivatal 398/1943-as iratanyagának iratfedelén és hátoldalán olvasható.)

„Főtisztelendő Főegyházmegyei Hatóság!

A Póstás Kórház létesítésével kapcsolatban tervezett kápolna főoltárának tervét *dr. Kuzmich Gábor*, a m. kir. Posta vezérigazgatója azzal a kéréssel küldötte meg a Központi Egyházművészeti Hivatalnak, hogy bírálja felül és véleményét küldje el a Főtisztelendő Főegyházmegyei Hatóságnak. Véleményemet az alábbiakban van szerencsém előadni:

Jelen terv sokkal szerencsésebb az előbbinél. Miután az oldalnézet nincs kellő részletességgel megrajzolva, a tervet főegyházhatósági jóváhagyásra van szerencsém javasolni akkor, ha a Jézus Szent Szíve szobor a hátsó falon áll talapzatán. A tabernákulum fölé csak feszület kerülhet. / A Jézus Szent Szíve szobor terve a vallásos áhítatnak és az ikonográfiai előírásoknak megfelel. A szobrot is főegyházhatósági engedélyezésre van szerencsém javasolni.”

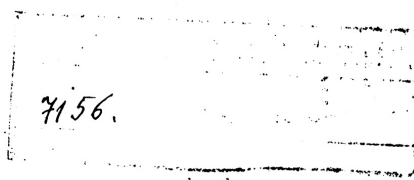
Lepold Antalnak az esztergomi Főegyházmegyei Hatósághoz 1943. szeptember 3-án írt levele hátoldalán: a hrgpr [Hercegprímás] Esztergom, 1943. szeptember 6-án kézzel (tintával) írt jóváhagyása áll (ismét kérdéses, kinek a kézírásával):

„A 'Postás Kórház' területén létesítendő oltár tervét jóváhagyom és a csatoltan megküldöm. / Jó...[olvashatatlan] E[sztergom, 19] 43. IX. 6. / hrgpr. / Jóváh[agyva] a tervrajz.” (Prímási Levéltár 7156. – 2267/1943 –Pecsét: Elintézve]

A m. kir. posta személyzetének
Jóléti Alapítványa.
XII. Könyv 12.

A „Postás Kórház” területén
létesítendő oltár tervét
jóváhagyom és a csatoltan megküldöm.

Jónid E 43. IX. 6.
hrgr.

Postás kórház Bp.
kápolnája

Kézelt tervrajz.

Az utolsó levél, melyet dr. Márfalvi Jenő, M. Kir. Posta Személyzetének Jóléti Alapítványa kezelési bizottságának elnöke intéz az esztergomi Főegyházmegyei Hatóságnak Budapesten, 1943. szeptember 29-én kelt (s az iktatókönyv szerint október 1-jén érkezik Esztergomba):

„A m. kir. posta személyzetének jóléti alapítványa hálás köszönettel vette a Hercegprímás Úr Ő Eminenciájának folyó évi szeptember hó 6-án kelt 7156/1943. számú leiratát, amelyben a Postás Alapítványi Kórház kápolnájában létesítendő oltár tervét jóváhagyni kegyes volt. / Ezzel kapcsolatban tisztelettel kérjük a főtisztelendő Főegyházmegyei Hatóságot, hogy az oltárhoz szükséges ereklyetartókövet – a költség szíves közlésével – megküldeni sziveskedjék.” (A küldő iktatószáma: Ké. 296/1943.)

A Prímási Levéltárban őrzött iktatókönyv tanúsága szerint (Magyarország Bíboros Hercegprímása. 7910 Sz. Ér. 1943. okt. 1. Bpest – Pósta kórház oltárkövet kér – Cf. 7156/43): „Elküldve 1943. okt. 6. – Pecsét: Elintézve” kevesebb, mint egy héttel később a kápolna megkapja az oltárkövet.

Hudyma H. Szuwior, stb
úmar.

Kedves Barátom!

E hó 12.-én kelt füves
soraidat köszönettel meg-
kaptam. Együttérzéssel vagyok
azért, hogy a nehéz idők
nemcsak nem érintették meg,
hanem olyan viszont-
ságos úton vezetett.

A Coll. Medic.-ból történt
egyetlen áttelepítéséről re-
vével hallottam a nemrég
Arról a Siestába áttelepült
postás sorhoz lehetőséget
vettem keresni felajánlani,
de megtudtam, hogy az állami
gyermekmenhelyre van. Így
az említett kórház lelkésze
Polgár Pál lett. Hogy vajon
ott jobb lett volna-e az áld-
tás, nem tudom megmondani.

A Jézus Szíve tiszteletére szentelt kápolna lelkészei
és a Páli Szent Vincéről nevezett Szatmári Irgalmas Nővérek
(Sorores Misericordiae de S. Vincentio de Paul de Szatmár)
kórházi szolgálata

A kápolna 1944-es átadásától/fölszentelésétől 1950-ig, az államosításig látja el a katolikus
hívek szolgálatát (végül a Postás Alapítvány tulajdonaként a kórházzal együtt államo-
sítják az épületet).

Az anyakönyvezést a városmajori Jézus Szíve plébánia végzi (plébánosa Lovag Kriegs-
Au Emil pápai kamarás).

Az esztergomi Prímási Levéltár őrzi (1096/1945. Hudyma Emil elhelyezkedése)
Drahos János káptalani helynök Serédi Jusztinian hercegprímás levélpapírján, 1945. jú-
nius 22-én Hudyma Emilnek írt levelét, válaszul annak kétségbeesett segélykérő soraira:
„Kedves Barátom! / E hó 12.-én kelt szíves soraidat köszönettel megkaptam. Együttér-
zéssel vagyok azért, hogy a nehéz idők nemcsak nem kíméltek meg, hanem olyan vi-
szontagságos utakon vezettek. / A Coll.[egium] Medic.[um]-ból történt kegyetlen
kitélepítéséről részvétellel hallottam annak idején. Akkor a Siestába áttelepült postás
kórház lelkészségét gondoltam Neked felajánlani, de megtudtam, hogy az állami gyer-
mekmenhelynél vagy. Így az említett kórház lelkésze Polgár Pál lett.”

zentí módra azok valamelyikében. Kell
erősen további boldoguláson anyagi fel-
sőt, amelyeket megvalósításukra szíve-
síti kérésükben kívül kifizetői megte-
szi „legjobb megítélés” azt, hogy jelentős
bizonyos az adandó lehetőségek köz-
vona számokra a leghasznosabb.

hiddin soraimat szíves jóindulattal
magamat továbbra is egy barátomként ajánl
hisz főként a munkára Isten áldását
erre, maradjon baráti üdvözléssel

Kis sz. hírlós, a-p. Barais, Fejér m.
Szatmári kórház

1945. 11. 12.

Hudyma Im

A városmajori plébánia *Kereszteltek anyakönyve* 1923-tól 1949-ig tartó első kötete a 191. oldalon 257-es sorszámmal tünteti föl az 1944. október 21-én született Péter József nevű gyermek október 29-i keresztelését – a keresztelő „*Polgár Pál* kórházlelkész” neve ekkor szerepel először. A Postás Alapítványi Kórház papi szolgálatát ő 1945. október végéig látja el (a rá vonatkozó utolsó bejegyzés a 218. oldal 202. sorszáma: 1945. október 28-án az október 10-én született István Ferenc nevű fiúgyermeket kereszteni kórházlelkészként). A 207. oldal 98. sorszámu bejegyzése bizonyítja, hogy a kórház korábbi neve még mindig elevenen él: a „*Polgár Pál* kórházlelkész, hittanár” által 1945. május 1-jén keresztelt Antónia Mária Éva nevű leánygyermek születési helyéül a „*Szieszta-szanatórium*”-ot jelölik meg. A 212. oldal 141. sorszáman, az 1945. július 8-án keresztelt László Attila nevű gyermek születési helyének megjelölésénél szerepel először a „*Postások Kórháza*” elnevezés. A keresztelt gyermekek apja a foglalkozási rovat bejegyzése szerint igen gyakran a Posta dolgozója, de *Polgár Pál* kereszteni a kórház egyik sebészorvosának 1945 júliusában születő gyermekét is.

A *Halottak [anyakönyvének] I.*, 1923-tól 1956-ig tartó kötete *Polgár Pál* kórházlelkési szolgálatának szomorú kötelességét is megörökíti; a 240. oldal 188. sorszáman szerepel először szentelő papként: az 1944. december 6-án háborús sérülés következtében elhunyt B. Zsuzsit a haldoklók szentségében is részesítve december 8-án „A Postás kórház kertjében Budapest, XII. Ráth György u. 5.” temeti el. A következő oldalakon (242/20., 243/21–30., 244/31–35., 37–40., 245/41–50., 246/51–59., 247/62–70., 248/71–72.) tovább sorakozik azoknak a többnyire fiatal nőknek és férfiaknak neve, akik súlyos háborús sérüléseik miatt veszítik életüket 1944 decembere és 1945 februárja között, s akiket *Polgár Pál* „kórházi lelkész, pápai káplán” a Postás Kórház kertjében temet el. Az idősebbek közül az ostrom alatt itt hal bele sérülésébe Emília asszony, a kórház már említett sebész tanársegédjének édesanyja is. A *Polgár Pál* temetési szolgálatára vonatkozó utolsó bejegyzés utólagos: a 273. oldalon a 330. sorszámon a 16 éves, aknatalálat következtében 1945. január 20-án elhunyt Ilona Rózát temeti el ugyancsak a kórházkertben. (A megjegyzés rovat szerint 1945. november 23-án a sírt exhumálják és a halottat a „németvölgyi temetőben” helyezik örök nyugalomra. A többi, szám szerint 26 nő és 28 férfi – akiket *Polgár* ez idő szerint a kórház kertjében temet el – anyakönyvi bejegyzése exhumálást nem jelez.)

Bizonyára *Drahos János*nak köszönhetően nevezik ki ezután *dr. Hudyma Emilt* a kórház dolgozóinak és betegeinek bentlakó lelkipásztorának. Az anyakönyv 218. oldalán a 206. sorszámu bejegyzés szerint az 1945. november 14-én a Postás Kórházban született Péter Soberi (?) nevű fiúgyermeket november 19-én már „*Hudyma Emil* Postások kórházának lelkésze c. [ímzetes] kanonok” kereszteni. (A *Magyar Katolikus Lexikon* is regisztrálja *Hudyma* 1945–1949 [?] közötti kórházlelkési szolgálatát.) A „Postás Alapítványi Kórház” megnevezés először az 1946. január 16-i bejegyzésnél szerepel (243. oldal 7. sorszám). Érdekességként említhető, hogy a 265. oldal 37. sorszáma regisztrálja a Postás Kórházban 1947. március 8-án született, bizonyára életveszélyben volt Mária nevű leánygyermek még aznap keresztelését: „szükségkereszttségben részesíti *Paraker Anna* bába, utólag a szertartást elvégezte *Hudyma Emil* kórházlelkész” – az anyakönyv tanúsága szerint szerencsére a gyermek életben marad. A *Hudyma Emil*

által végzett utolsó keresztelést a 350. oldal 383. sorszámu bejegyzése mutatja: az 1949. október 19-én a Postás Kórházban született István Ferenc Péter nevű gyermeket október 25-én kereszteli.

A *Halottak [anyakönyvének]* bejegyzése szerint Hudyma Emil kórházlelkészként csupán az 1948. július 4-én daganatos betegségben a „Kékgolyó u. 5”-ben elhunyt Gnandt Róza Mária Firmata szerzetesfőnöknőt temeti 1948. július 7-én a Farkasréti temetőben.

Szijártó Gábor, aki 1947-től a kórház dolgozója, személyes élményeket őriz az akkor hetvenes éveiben járó lelkészlől: „Kórházi állását és kétszobás lakását (benn a lelkészi hivattal) [bizonyára hajlott korára való tekintettel] felmondták. Akkoriban segéd-munkásként jómagam is részt vettem bútorai egy részének kocsira rakásában, s hatalmas könyvtára könyveinek csomagolásában. Mivel ennyi bútorral és ekkora könyvtárral új egyházi lakóhelyére nem költözhetett, megkérte a kórház vezetését, hogy azok legnagyobb részét helyezték el a VII. épület padlásán. (Vajon e nagy érték sorsa mi lett?) Kapcsolatom a kanonok úrral egészen közvetlen volt; mint egykori bencés diákot atyai szeretettel terelgetett...”

A városmajori plébánia *Kereszteltek anyakönyvének* második, 1950-től 1959-ig tartó kötete a 3. oldalon 27-es sorszámmal újabb kórházlelkészt nevez meg *Násfai István* személyében: az 1950. január 11-én a Postás Kórházban született Géza Gyula nevű fiúgyermeket január 15-én már ő kereszteli. Az anyakönyv tanúsága szerint ő 1950 augusztusáig szolgál a kórházban; a 37. oldal 361. sorszáma a rá vonatkozó utolsó bejegyzés: az 1950. augusztus 20-án született Tamás Béla nevű gyermeket augusztus 27-én kereszteli.

A *Halottak [anyakönyve]* bejegyzéseinek tanúsága szerint Násfai István kórházlelkészként nem temet.

A *Kereszteltek anyakönyvének* második kötetében a 44. oldal 438. sorszámanak bejegyzése az 1950. november 16-án született Mária Emma Anna nevű leánygyermek születési helyül már a „Bp., XII. Kékgolyó u. Közkórház”-at jelöli meg, s a gyermeket november 30-án nem kórházlelkész, hanem dr. Láng János plébános kereszteli.

A kórház arculatát a keresztény alapokon nyugvó, a gyógyító hivatást mindenek elé helyező szemlélet határozza meg, melynek letéteményesei a kórházban élő *Páli Szent Vincéről nevezett Szatmári Irgalmas Nővérek*, akiket vöröskeresztes, ún. „világi nővérek” segítenek munkájukban.

Páli Szent Vincéről Nevezett Szatmári Irgalmas Nővérek Társulata az első magyar alapítású női szerzetesközösség. Az alapító Hám János szatmári püspök, egyházmegyéje kulturális és szociális-karitatív szempontból elhanyagolt állapotát látva határozza el, hogy női szerzetesközösséget telepít le a városban. Bécsben járva megismeri az Irgalmas nővéreket, akik Páli Szent Vince szabályait követve életüket a tanítás, betegápolás és szegénygondozásnak szentelik. Kérésére azt a tanácsot kapja, küldjön fiatal leányokat, akiket kiképeznek a szerzetesi életre és az említett feladatokra. Míg a kiküldött hat leány kiképzése folyik, a püspök felépítteti az anyaházat a *Hild József* tervezte templommal. 1842 augusztusának utolsó napjaiban érkezik meg öt magyar leány *Strasser Xavéria*

nővér vezetésével, s még három nővér és három jelölt, akik birtokba veszik az épületet és azonnal munkába állnak.

Csakhamar ott találjuk a nővéreket a kórházban a betegágyak mellett és a szegényházban is. Mindenütt a legnagyobb szeretettel és odaadással hajolnak le minden szenvedés, minden nyomor fölé Szent Vince szellemében és szabályai szerint.

Az 1842-es alapítás hamarosan behálózza az egész országot. 1866-óta a nővérek különféle iskolatípusokat működtetnek az óvodától a tanítóképzőig, árvaházakat és internátusokat tartanak fenn a leányifjúság nevelésére. Kezdetől dolgoznak a város kórházaiban is, ahol az irgalmasság vezeti a nővéreket arra, hogy ott a szenvedő betegek szolgálatát vállalják. Az irgalmas nővérek az Úr Jézust szolgálják minden embertestvérükben.

Trianon után három tartományt kell létesíteni: Romániában Szatmáron, Csehszlovákiában Rozsnyón, Magyarországon Esztergomban létesül Tartományi Központ. Amikor a kommunista hatalom már „nem tart igényt” működésünkre, a magyar tartományban 32 helyen kb. 600 nővér működik. Legnagyobb részük elszenvedi a kilakoltatást. Sokan börtönbe kerülnek, másokat kitelepítenek távoli vidékre, mezőgazdasági munkára. A „szétszórás” éveiben a nővérek a legkülönbözőbb világi munkahelyen dolgoznak, ott is őrizve a hivatástudatot és jelmondatuk, az „alázatosság, egyszerűség és szeretet” jegyében fogant rendi szellemet.

A Postás Kórháznak bizonyára kérelmeznie kell, hogy a katolikus egyház engedélyezze a nővérek szolgálatát; talán a Hudyma Emilnek a fent idézett levelet író Drahos János káptalani helynök is szerepet játszhat abban, hogy ezt a szolgálatot éppen a Szatmári Irgalmas Nővérek látják el (akik már a Magyar Királyi Posta Vöröskereszttől bérbevett Erzsébet Kórházában is nővérszolgálatot látnak el), protektoruk lévén 1934 és 1938 között. Tarthatja velük és a kórházzal is a kapcsolatot, hiszen ezért is gondolhat, majd pedig intézkedhet Hudyma Emil lelkeszi megbízásáról.

(A Páli Szent Vincéről nevezett Szatmári Irgalmas Nővérek Rendje 1942. augusztus 29-én ünnepli fennállásának százéves jubileumát. A *Magyar Távirati Iroda* (MTI) 1942. szeptember 1-jén az ünnep kapcsán számol be arról, hogy a rend tagjai többek között a törökbálinti MABI [Magánalkalmazottak Biztosítási Intézete] Szanatóriumban is teljesítenek szolgálatot, s hogy a rendházban „a szanatórium orvosaival, a betegek és alkalmazottak részvételével” bensőséges ünnepséget tartanak. 1943. május 27-én ugyancsak az *MTI* adja hírül: „A kormányzó a miniszterelnök előterjesztésére *Stróbl Jozefa Milburga* és *Molnár Katalin Anatólia* Szent Vince-rendi irgalmas nővéreknek több évtizeden át példás buzgalommal és teljes odaadással teljesített ápolónői tevékenységükkel szerzett érdemeik elismerésül a Magyar Vörös Kereszt érdemérmét adományozta.”)

Juszta nővér

A 92. évében járó *Juszta nővér* azon a napon kerül a konyhára, amikor a kórház megnyílik. Közvetlenül fogadalomtétele után helyezik oda, 1943 őszén. „A templom hivatalosan fel volt szentelve, úgy mentünk az első misére.” Az idős – hetvenen már jóval túl járó – „nagydarab atyának” a nevét, aki bent lakik a kórházban, s aki fölszenteli a kápolnát, ennyi év távolából már nem tudja fölidézni. Már csak azért sem, mert ez a lelkész nem túl sokáig misézik a kápolnában. Lehetséges, hogy ő a Drahos János levelében megnevezett *Polgár Pál*. „Utána egy kis apróka volt! Nem tudom a nevét. Ő is idős volt és ő is bent lakott.” (Bizonyára *dr. Hudyma Emil* lehet az.) Az ugyancsak majd 90 esztendő *Jusztina nővér*, aki jóval később, 1947-től diétás nővérként szolgál a kórházban, viszont csak arra a papra emlékezik, aki kintről jár be, s két nővérével a Városmajor utcában lakik. A nevét azonban ő sem tudja fölidézni. Valószínűleg ő *Násfai István*, az intézmény államosítás előtti utolsó kórházlelkésze.

„Az ostrom alatt a kórház területe hadszíntérre vált, amelynek következtében az épületek erősen megrongálódtak, egy részük pedig megsemmisült. [...] A kórház egészségügyi szolgálatát a kórházi igazgató-főorvos vezetésével 9 osztályos főorvos, 1 prosector, 6 alorvos és 8 segédorvos látta el. A betegápolási szolgálatot 20 szerzetesrendi és 24 világi ápolónő teljesítette.” (A Magyar Posta Betegségi Biztosító Intézetének az 1944. és 1945. évi működéséről szóló *Jelentése*, 1946. 55.)

Dr. Pázmány Ödön, egykori M. Kir. Postaigazgató – a *Magyar Posta* felelős szerkesztője – *A magyar posta története a felszabadulás után, 1945–1948* című (dr. Tarnai Alberttel közösen írt) munkájában *A postás kórház (Siesta [!]) működése* címmel az ostrom utáni helyzetről is beszámol, ám a kápolnáról nem ejt szót: „1945 március elején többedmagammal átmentünk a kórházba, hogy terepszemlét tartsunk. A helyzet ott is siralmas, a rongálódás pedig ott is nagy volt. A betegek nagy része az épen maradt kórtermekben feküdt, egy részük a pincében, illetőleg az alagsorban lévő óvóhelyen. Derék orvosaink – dr. Molnár, dr. Riegler, dr. Sirovicza, dr. Kerekes, dr. Szeőke és a többiek az ápolószeméllyel együtt gyógyították a betegek százait. Az élelmezéssel és a gyógyszerkészlettel bajok voltak. Bár volt némi tartalékuk, sürgősen intézkedni kellett. Az előljáróság, de különösen a szovjet városparancsnok azonnal segítségünkre sietett. Pár nap múlva egy pár kórterem és a műtő már fűthető volt. Első kintlétünk alkalmával az alagsor egyik helyiségéből hangokat hallottunk. Benyitunk és látjuk, hogy a kis helyiségben Riegler doktor – kitűnő sebészünk – agyműtétet végez. Két ápoló egy-egy petróleumlámpát tartott oda fordítva, ahova éppen kellett. A műtét már két órája tartott, igen súlyos eset volt, de sikerült, és a beteg később gyógyultan távozott. Emberfeletti teljesítmények...” (Kézirat gyanánt a Postamúzeum Könyvtárában – POM 4965, 52–53.)

Juszta nővér a kápolna Jézus Szíve-szobrának szomorú történetét idézi: „Ez a szobor összetört. Mindjárt az első időben, amikor az első bombázás volt [1944-ben]. Mi azt a szobrot már elvittük a nővérlakás folyosójára. Ott állt szépen a hosszú folyosó végén... Amikor csend volt, fölszöktünk a bunkerből, föl a szobánkba lemosakodni egy nővértársammal. A szobánk az utolsó szoba volt... csak az oroszoktól féltünk, s megegyez-

tünk, hogy egyszerre lépünk ki, mikor készen vagyunk, hogy egy pillanatra se legyünk egyedül. És akkor, ahogy ezt kimondjuk, és az egyik lábam már kint volt, akkor az akna be az ablakon... és a Jézus Szíve-szobrot eltalálta... s végigsöpörte az egész folyosón a darabjait. Azután már [oltár]kép volt csak a kápolnában...”

A visszaemlékezők szerint az esték rendszeres és kedves momentuma, amikor a szerzetesnővérek csendben esti imára vonulnak a kórház legmagasabb pontján fekvő kápolnába, melyen bárki részt vehet – a közös ima végén felhangzik a záróének refrénje: „*Drága Jézus, jó éjszakát!*”

„Nemcsak a kórházból jártak a kápolnába, mások is jöttek... Amikor én odakerültem, a lelkész akkor már nem lakott benn, akkor az volt a lelkész, aki a testvéreivel lakott. Úgy emlékszem, korán voltak a szentmisék, mert a nővérek korán mentek dolgozni. Nagyon szerettük a kis kápolnát. Magában állt... egy kis friss levegőt is kaptunk, amíg odasétáltunk... A betegek nem nagyon jöhettek le, mert a legtöbbje nagyon beteg volt, de azért, aki tudott, lejött szentmisére. A szentmisén kívül sem volt zárva a kápolna... ha az ember arra ment, beszaladt egy pár percre... egy rövid szentségimádásra...” (*Jusztina nővér*)

A visszaemlékezők szerint a Szatmári Irgalmas Nővéreknek közvetlenül a szétszórátás előtt volt főnökkasszonyának, *Legény M. Patrícia* nővérnek tekintélyét hatalmas munkabírása és modern életszemlélete adja. (Patrícia nővér az esztergomi Szentgyörgymezei temetőben nyugszik. A nővérek a Vízivárosi Zárdában élnek.)

Az apácák kórházi bentlakása a biztonságos betegellátást és a közösségi szellem fenntartását biztosítja, s emlékezők szerint az élelmezés szerzetesrendi vezetője, *Irinella* nővér is éjjel-nappal rendelkezésre áll, amit a mindennapos meleg vacsora, a háromfogásos ebéd, a sütemény és gyümölcs biztosítása, valamint az egyéni diétás menü is indokol.

A kórház államosítása és a bentlakó szerzetesnővérek szétszórátása

Szijártó Gábor így emlékezik a nővérek kórházból való eltávolítására: „Szolgálati lakásom ugyanazon épület másik szárnyán helyezkedett el, ahol a Szatmári Irgalmas Nővérek szálláshelye volt. Az 1950. év késő tavaszán, amikor már nyitott ablaknál aludtunk, kora reggel hirtelen hangos motorzúgásra ébredtünk. Az ablakon át nagy, leponyvázott teherautót pillantottam meg. Akkor még csak nem is sejtettük, hogy mi történik; gyorsan felöltözve siettünk a munkahelyünkre. A délelőtti folyamán munkám a nyolcas épületbe szólított; az odafelé vezető úton már messziről láttam a reggeli teherautót: rengetegen sűrögtek-forogtak körülötte. Közelebb érve kiderült, hogy a teherautó 'küldetése' a szerzetesnővérek azonnali kiköltöztetése a kórházból. Egy-két apáca kis csomagjával már fenn ült a kocsin, többen pedig türelmesen vártak, hogy elfoglalhassák helyüket mellettük. Ekkorra már kisebb tömeg vette körül a teherautót, s a dühös kiáltásoktól, a feltörő sírástól erősödő morajból egyre hangosabban kihallatszott az apácák hangos

Jusztina nővér

Irinella és Michaela nővér Szijártó Nándor betegágya mellett még a Vöröskeresztől bérelt Erzsébet Kórház gyermekosztályán

imája. Az autóra legvégül *Patrícia nővér*, a főnőkösszony szállt fel. Amikor megjelent a bejáratnál nem tudtam uralkodni magamon, odarohantam hozzá, hogy személyesen búcsúzzam el tőle, akit gyermekkorom óta ismertem és tiszteltem. Ekkor nagy meglepetésemre egy kis Jézus-szobrot adott át nekem azzal, hogy őrizzem, nehogy bárki is meggyalázza. Most is előttem van kipirult arca, könnyes szemén keresztül is elszánt, bizakodó tekintete. Úgy érzem, hogy akik akkor és ott a szomorú jelenetnek tanúi voltunk, ennek hatását életünk végéig emlékezetünkben hordozzuk. Némán indultunk el több irányba, hogy folytassuk aznapi munkánkat, de most már kedves apácanővéreink nélkül, akik a szeretet katonáiként egész életüket a beteg emberek gyógyítására tették fel.”

1950-ben a kórházat a főváros tulajdonába adják, s a hivatalos iratokban *Budapest Fővárosi Kékgolyó-utcai Közkórháza* néven szerepel, az 1951-es esztendő folyamán pedig *Kékgolyó utcai Állami Kórház* elnevezéssel (1952-ig) állami kezelésbe veszik. Máig az *Országos Onkológiai Intézet*nek ad otthont.

Református imaterem a Postás Alapítványi Kórházban

A katolikus templom felszentelése után jóval később, az *Élet és Jövő* című református lap 1948. február 28-i száma a *Hírek* rovatban adja tudtul, miszerint: „Ravasz László püspök február 29-én vasárnap d. e. 9 órakor istentisztelet keretében szenteli fel a Postás Alapítványi Kórház Protestáns Imatermét. Budapest, XII. Ráth György utca 5. sz. vagy Kékgolyó utca 5. sz. Az új imateremben vasárnap délelőtt 8 órakor és csütörtök délután 6 órakor lesznek istentiszteletek s azokra nemcsak a kórház betegeit és alkalmazottait, hanem a környékben lakó híveinket is hívják és várják.” A VIII. számú épületben felszentelt imateremben az istentiszteletet/igehirdetést dr. Joó Sándor a pasaréti református egyházközség lelkésze tartja.

A kápolna az államosítás után

„A kommunizmus alatt... az volt az első, hogy becsukták a kápolnát és azért lett raktár. Amíg mi ott voltunk [1950-ig] még működött a kápolna... Amikor visszakerültem, 1951-ben már nem.” (*Jusztá nővér*)

Szijártó Gábor 1950 végén tanúja a kápolna bezárásának: „Magához hívatott a kórház gazdasági igazgatója, *Komlósi Mátyás*. Több évtizeden át a kórház cukrászaként dolgozott, s új állásában ő nem volt vaskalapos kommunista vezető; mindig igyekezett enyhíteni a kívülről jövő drasztikus intézkedéseken. [...] igen feldúlt arccal ült íróasztalánál, leültetett, fiókjából hivatalos iratot vett elő, átnyújtotta nekem, s kérte, hogy olvassam el. A levél a XII. kerületi Tanácstól érkezett, s arról értesítette a kórház vezetőségét, hogy miután statikus mérnök szakemberek megállapították, hogy a kápolna süllyed,

ezáltal életveszélyessé vált, így haladéktalanul be kell zárni. Hosszú ideig némán néztünk egymásra, majd mindkettőnkből szinte egyszerre szakadt föl: Hát itt is elkezdődött!”

Az államosítás után lebontják a kápolna tornyát, vasbeton tartóelemsor beiktatásával kétszintessé alakítják belső terét és raktárként használják. Az épület a torony lebontása következtében beázik, állaga egyre romlik.

Szijártó Kornél, Szijártó Gábor fivére ekkor (1950-ben) segédraktárosként dolgozik a kórházban: „Első hallásra mebotránkoztató, hogy az Isten szolgálatára rendelt templomot profán módon raktárként használják. Ám a kápolna ennek köszönhetően menekült

meg, hiszen az épület életveszélyességére való álságos hivatkozás nemcsak a bezárást, hanem az akkori ateista vezetés szándéka szerint a lebontást célozta. *Sárándi Károly* főraktáros az eredeti raktár szűkös tárolókapacitásával érvelve a bezárt kápolnát raktár-helyiségül igényelte. Végül is ennek a halk szavú embernek köszönhetjük, hogy a kápolna megmaradt. [...] 1956 történelmi napjaiban a kápolna egy rövid időre újraéledt. Az intézet műhelyének szakmunkásai vízvezetékcsövekből szép keresztet hegesztettek, melyet a körülöttünk fűtyülő puskagolyókkal mit sem törődve helyeztünk föl a kápolna tornyára. A kápolna belsejét pedig rövid idő alatt sikerült annyira rendbe hozni, hogy a karácsonyi éjféli misét – igaz, hogy a kora esti órákra előre hozva – már itt tudtuk

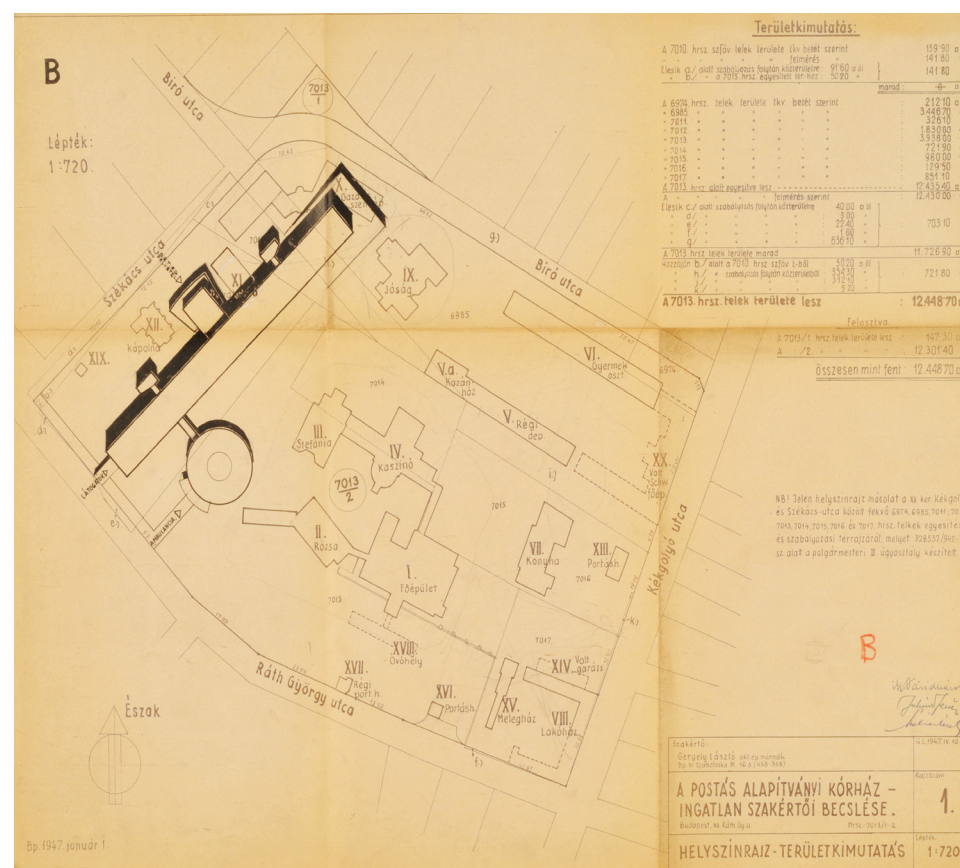
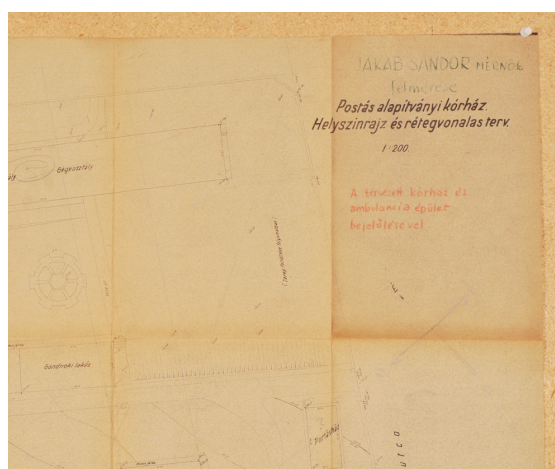
megtartani a betegek és a bentlakó dolgozók nagy örömére. A szent énekeket zongora kísérte; amelynél áldott emlékű, zongoratanárnő Édesanyánk ült, aki hosszú éveken kántori szolgálatot is teljesített. [...] A szívet melengető rövid újjáéledésnek a megerősödő Kádár-rendszer hamarosan véget vetett, s a 'kereszt-kirakó brigád' tagjait nem kerülte el a politikai üldözés (1959-ben jómagam épp ezért hagytam el az intézetet). [...] Ameddig a kápolna kulcsa az én kezlésemben volt, mindenkor a helynek kijáró tisztelettel léptem át küszöbét, s ottani munkámat imádságos lélekkel végeztem. Ha pedig szabad időmben olykor a kápolna magányában zongoráztam – mert a 'karácsonyi zongora' ott maradt! – leginkább egyházzenei muzsikát szólaltattam meg.”

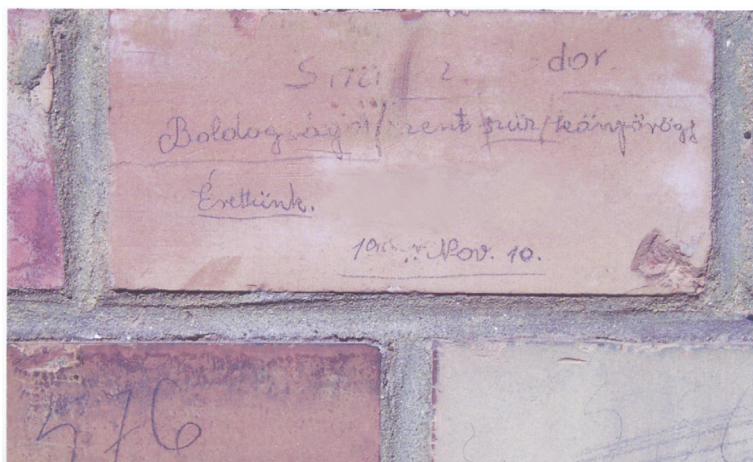

A Postás Alapítványi Kórház ingatlan szakértői becslése számára 1947. január 1-jén Jakab Sándor mérnök felmérése alapján, terület-kimutatással helyszínrajz készül, melyen a kórház kápolnáját XII. épületként tüntetik föl.

Az 1947. április 14-i helyszínrajz és rétegvonalas terv (a tervezett ambulanciaépület bejelölésével) föltünteti a kápolna méreteit is.

A kápolna helyreállítása

1989-ben az Országos Onkológiai Intézet betegek kezdeményezik a kápolna helyreállítását; az intézet ennek érdekében megkezdte a raktár fölszámolását. A tulajdonjog tisztázása hosszú éveket vesz igénybe. 1993-ban a Magyar Rákellenes Liga felkarolja a kápolna helyreállításának ügyét, s 1998-ban *Lambert Zoltán* városmajori plébános elnökletével kuratóriumot hoz létre. A Rákellenes Liga munkatársai *Vasvári Artúrné* vezetésével áldozatos munkát végeznek a kápolna fölújítása érdekében.

2000-ben a Főváros Kögyűlése a kápolnát modern műemlékként védettség alá helyezi, s megkezdődnek a renoválási munkálatok.

A templom stílusa a „népies-modern” kategóriába sorolható. Tömegelrendezése, arányai a hagyományos falusi templomokét követik, a részletformák a román kori kis egyházakra utalnak (szimmetria, félköríves nyílások, bejárat feletti körablak, támpillérek – ez utóbbi inkább gótizáló). A hagyományos elemek mégis inkább utalásszerűen vannak jelen, ezt az anyagválasztás is tükrözi, különösen a toronynál, ahol a toronysisak alatti tornác az ezerkilencszázhuszas–harmincas évekre jellemző modern formálással készült.

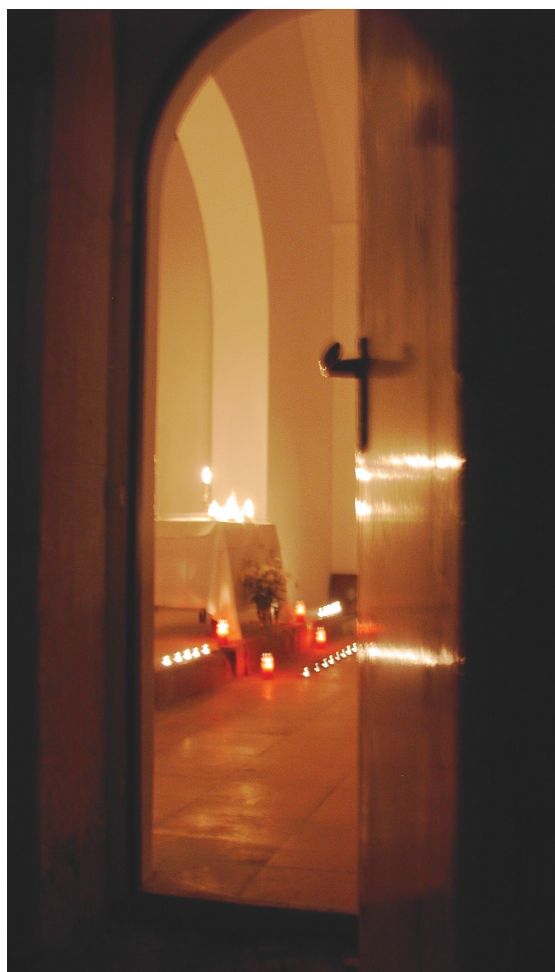
A Postás Jóléti Alapítvány iratainak, s a kápolna építési tervének hiányában 2001 novemberében készíti el *Tóth Tamás* építész-mérnök a kápolna toronysisakjának újjáépítési tervét (a sisak meglévő alapjának felmérése és az egyetlen korabeli festett levelezőlap alapján – a sisak fedése egyszerű rézlemezről készült pikkelyfedés), a kereszt terve *Kodolányi László* iparművész munkája (a kereszt festett idomacél, a dicsfény aranyozott).

Irgalmas Jézus Kápolna

Adományok

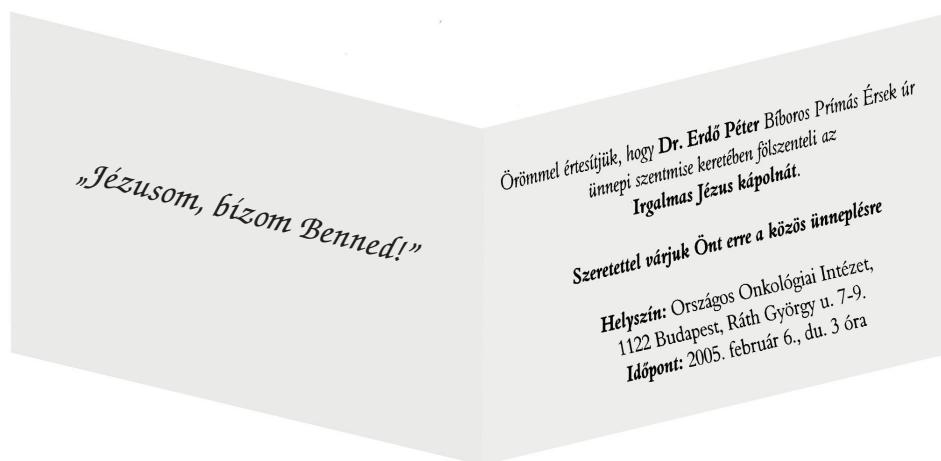
Az Orbán-kormány, valamint egyéni és intézményi adakozók jelentős, összesen 23 millió forintba rúgó adománya 2004 márciusáig biztosítja a munkálatok anyagi fedezetét. Ez év tavaszán *dr. Erdő Péter* bíboros, prímás az Esztergom–Budapesti Főegyházmegye nevében vállalja a kápolna felújításának befejezéséhez szükséges 18,5 millió forint biztosítását, s így december 20-ig sikerül elvégezni a hátralévő munkákat.

Nagypéntek a még újjáépülő kápolnában

„...eltemetkeztünk vele együtt a halálba, hogy miként Krisztus az Atya dicsőségéből feltámadt a halálból, úgy mi is új életre keljünk.” (Róm 6,4)

2004 karácsonyán az ünnepi éjféli szentmisével nyitja meg kapuit az Irgalmas Jézus Kápolna.

A megújult kápolna fölszentelése

A Magyar Állam tulajdonában, s az Országos Onkológiai Intézet kezelésében lévő kápolnát az Irgalmas Jézus tiszteletére 2005. február 6-án ünnepi szentmise keretében szenteli föl *dr. Erdő Péter* bíboros, prímás, esztergom–budapesti érsek, s megáldja az Irgalmas Jézus oltárképét.

Az újraszentelést a kórház aulájából óriás kivetítőn követhetik mindazok, akik nem férnek be a kápolnába.

Az oltárkép

Az oltárkép – *Szeifried Zoltán*, kisvárdai festő műve – azt a közismert Irgalmas Jézus-ábrázolást követi, melyről Faustina nővér így ír *Naplójában*:

„Este, amikor a cellámban voltam, megpillantottam az úr Jézust fehér ruhában. Egyik kezét áldásra emelte, a másikkal megérintette mellén a ruháját. Melléből a ruha nyílásán két hatalmas sugár tört elő, egy piros és egy halvány... Kis idő múlva azt mondta Jézus: »Fess egy képet annak alapján, amit látsz, ezzel az aláírással: *Jézusom, bízom Benned*. Azt kívánom, hogy a képet húsvét után az első vasárnapon ünnepélyesen áldják meg. Ez a vasárnap legyen az Irgalmasság ünnepe!« Mint feltámadt Üdvözítőt ábrázolja

Jézust a kép, aki szenvedése és kereszthalála árán megváltott minket. Krisztusnak ezen a képén jellemző a két sugár. A halvány sugár a vizet jelenti, ami a lelket tisztítja meg, a piros a vért, amely a lélek élete. A lelket a keresztség és bűnbánat szentsége tisztítja meg, és legbőségesebben az Oltáriszentség táplálja. A két sugár tehát a szentségeket és a Szentlélek összes kegyelmét jelenti – amelynek bibliai jelképe a víz, valamint az új szövetséget Isten és ember között, amelyet Jézus az Ő vére által kötött. A kép így értelmezett tiszteletéhez az Úr különböző ígéretek fűzött: örök üdvösséget, a keresztyén tökéletesség útján nagy előrehaladást, a boldog halál kegyelmét és minden más kegyelmet, melyet az emberek bizalommal kérnek. »A kép által sok kegyelmet fogok kiosztani a lelkeknek, ezért hozzáférhetővé kell tenni minden lélek számára« – mondta Faustina nővérnek.

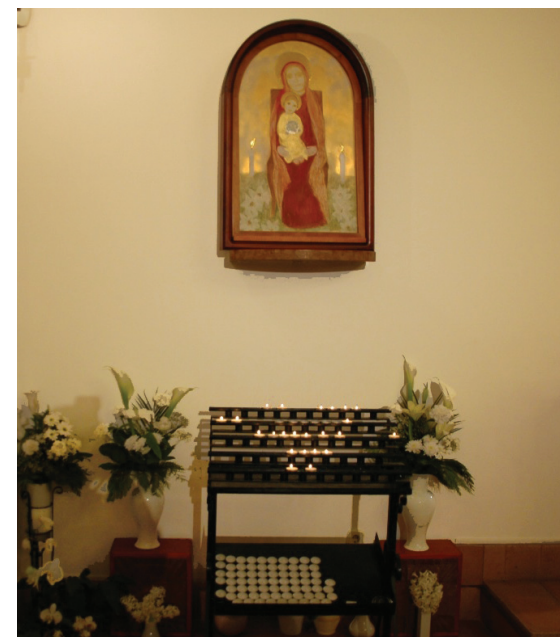
A „Bizalom az irgalmas Istenben” című országos konferenciát a 2008-as római világkonferencia után először 2009. április 18-án rendezik Magyarországon, ennek alkalmából Krakkóból megérkeznek Faustina nővér ereklyéi, amelyeket azóta az Irgalmas Jézus-kápolna az oltárban elhelyezve őriz.

A Szűzanya a gyermek Jézussal

2011. március 29-én szentmise keretében Barsi Balázs ferences szerzetes megáldja a Szűzanyát a gyermek Jézussal ábrázoló képet, melyet alkotója, Udvardi Erzsébet, Kossuth-díjas festőművész ajándékoz az Irgalmas Jézus Kápolnának.

A festmény meleg sárga-barna színei, a Szűzanya gesztusa, mellyel szinte a nézőnek „átadni” készül szent gyermekét, esténként egyedi megvilágításban különösen felemelő élményt nyújt.

A keresztút stációképei

A keresztút állomásainak képei *Udvardi Erzsébet* festményeinek másolatai.

Első állomás: Pilátus halálra ítéli Jézust

Második állomás: Jézus vállára veszi keresztjét

Harmadik állomás: Jézus először esik el a kereszttel

Negyedik állomás: Jézus szent Anyjával találkozik

Ötödik állomás: Cirenei Simon segít Jézusnak a keresztet hordozni

Hatodik állomás: Veronika kendőt nyújt Jézusnak

Hetedik állomás: Jézus másodszor esik el a kereszttel

Nyolcadik állomás: Jézus vigasztalja a siránkozó asszonyokat
Kilencedik állomás: Jézus harmadszor esik el a kereszt súlya alatt
Tizedik állomás: Jézust megfosztják ruháitól
Tizenegyedik állomás: Jézust a keresztre szegezik
Tizenkettedik állomás: Jézus meghal a kereszten
Tizenharmadik állomás: Jézus testét leveszik a keresztről és fájdalmas Anyja ölébe fektetik
Tizennegyedik állomás: Jézus holttestét sírba teszik

A kápolna harangja

A kápolna 55 kg-s Á hangú harangjának díszítése 2001 júliusában készül el. Az egyik oldalon a következő szöveg áll:

„ISTEN DICSŐSÉGÉRE
A BOLDOGSÁGOS SZŰZ MÁRIA TISZTELETÉRE
ÖNTETETT ENGEM A MAGYAR RÁKELLENEK LIGA
A HOZZÁ BEFOLYT ADOMÁNYOKBÓL
AZ ORSZÁGOS ONKOLÓGIAI INTÉZET KÁPOLNÁJA RÉSZÉRE”.

A másik oldal „széttárt kezű” fa Mária-domborműve egy ikonábrázolást követ.

A harangot 2001. szeptember 14-én sikeresen leöntik, s december elsején készítője, *Gombos Miklós* örbottyáni harangöntő-mester felszereli a toronyba. A felhúzást megőrkítő képen a torony oldalán lévő ablakban visszatükröződik a harang – s úgy tűnik, mint-ha „magától” menne fel. A harangot utóbb *Rancz Lajos* villamosmérnök villamosítja.

Az orgona

Balasi Barnabás orgonaművész a csekély anyagi lehetőségek ellenére olyan értékes, minőségi kisorgonát tervez, amely megjelenésében és színvonalában méltón látja el a szent szolgálatot, és kiváló hangzásélményt nyújt a kápolna-hangversenyek hallgatóságának is, bizonyosságul annak, hogy még egy kicsiny kápolnába is érdemes sípos orgonát építeni elektronikus hangkeltésű helyett.

A művész-tervező mindenre kiterjedő gondos figyelmének köszönhetően a kápolna belső terével harmonizáló orgonaszekrény készül, mely barokk, kéttornyos orgonaház-típus; így tulajdonképpen neobarokk orgona épül. Az orgonaszekrény a szentélyből nézve látni engedi a kápolna bejárata fölötti ablakot.

Az orgonista a játszóasztaltól jól követheti a szentélyben zajló liturgikus cselekményeket, karzaton pedig fölláthat és zeneileg együttműködhet egy énekkar is.

Az orgonaművész szakmai kívánalmainak megfelelő, teljes szerkezetében mechanikus, 1 manuális, függesztett pedálos orgona épül (mechanikus traktúra mechanikus regiszterhúzókkal) 5 regiszterrel. A hangszer hangolása egyenletesen temperált. Hangjai a manuálon C-a3-ig, pedálon C-f1-ig terjednek, hangterjedelmében alkalmassá téve romantikus vagy annál későbbi kompozíciók lejátszására.

Külön érdekesség és ritkaságszámba megy, hogy a klaviatúra egy-egy hangot fel-le csúsztatható, ezáltal könnyedén áll át a hangszer például a 415Hz-es barokk egyvonalas a-hangra. Az orgona manuálja osztottan regisztrálható; külön lehet regisztrálni (hangszínt beállítani) a basszus és a diszkant oldalra, amivel egy kétmanuális hangszer tudását pótolja.

A hangszer diszpozíciója: Manual (C-a3), Bourdon 8', Principal 4', Octav 2', Quint 1 1/3', Mixtur III 1', Pedál (C-f1) (függesztett pedál).

Az orgona, mely szép berendezési tárgya is a kápolnának karbantartásában, működésében, áramfogyasztásában elenyésző ráfordítást igényel.

A 2010 októberében elkészülő orgona szép hangja *Békés Balázs orgonaépítő-mester* és a *BKM Orgonaüzem Kft.* munkáját dicséri.

A kápolna belső tere puritán, a hófehér falak hidegségét a rőt színárnyalatai töltik meg melegséggel. A padlózat és az oltár vörös márványához harmonikusan illeszkednek a rőt színű padok és a zöld kárpittal bevont székek, s a kovácsoltvas csillár.

A kápolna egykori Szűzanya-szobra a kisbácsi egyházközség ajándéka.

„Íme az Úr szolgálóleánya, legyen nekem a te igéd szerint.” (Lk 1,38)

„Lelkem magasztalja az Urat [...], mert nagyot tett velem a Hatalmas.” (Lk 1, 46, 49)

„Isten elküldte Fiát, aki asszonytól született [...], hogy kiváltson minket a törvény rab-
szolgaságából és Isten fiává lehessünk.” (Gal 4,4–5)

A Postás Jóléti Alapítvány a *Jézus Szívének* szentelt kápolnát 1943-ban azzal a céllal építi, hogy „kizárólag a kórházban ápoltak és a kórházi személyzet lelki szükségleteinek kielégítésére szolgáljon”; amit azzal is megerősít, hogy a kápolna „az utcáról nem lesz megközelíthető”. Az Országos Onkológiai Intézet kezelésében álló *Irgalmas Jézus Kápolna* és hívő közössége a Budapesti Kórházlelkészség központjaként szintén a betegek szolgálatát tekinti legfőbb feladatának, ám megnyitja kapuját mindenki előtt: kivételes módon ez a kápolna reggel 7 órától este 9-ig nyitva áll.

Az évek során mind többen és többen csatlakoznak a közösséghez, a város távolabbi pontjairól is érkeznek a szentmisékre. A 2011-es esztendőben a kápolna közel 30 ezer templomlátogatót számlált.

A tragikus, fájdalmas veszteségek mellett örömteli, boldog eseményeknek is tanúja a kápolna: az ünnepi szentmisék, a húsvéti szent három nap méltóságteljes liturgiája, a templom búcsúja Irgalmasság Vasárnapján, az Úrnap körmenet, a karácsonyi éjféli mise mellett esketések, keresztelek fölemelő pillanatai a hit megtartó erejéről tesznek tanúbizonyságot.

Források, irodalom

- Prímási Levéltár* (Esztergom) 1943-as iktatókönyv; a Központi Egyházművészeti Hivatal különálló iratanyaga
- Városmajori Jézus Szíve Plébánia* (Budapest) *Kereszteltek anyakönyve I. 1923–1949-ig; II. 1950–1959; Halottak [anyakönyve] I. 1923–1956.*
- M. Caritas nővérnek*, a Páli Szent Vincéről nevezett Szatmári Irgalmas Nővérek rendje tartományfőnöknőjének (2500 Esztergom, Pázmány Péter u. 18. – szatmarinoverek@freemail.hu) engedélyével rögzített beszélgetés Jusztina, Jusztina és Luciana nővérrel (Jusztina és Jusztina nővér a Postás Alapítványi Kórház egykori dolgozói) Esztergom, 2011. november 22.
- A Budapesti Magán Elme és Ideggyógyintézet Értesítője.* Hornyánszky Viktor Nyomdája, Budapest, 1894/1897
- Prospect der Privat-Heilanstalt für Gemüths und Nervenranke zu Budapest I. Bezirk, Chrsitinenstadt, Blaue-Kugel-Gasse 5.* Budapest, Druck von Viktor Hornyánszky, 1897. (német nyelvű, Weinwurm Antal felvételeivel illusztrált tájékoztatófüzet)
- Török Sophie noteszei 1921–1941.* Országos Széchényi Könyvtár Kézirattára Fond III/2364–2367.
- Színházi Élet* 1921. 41. szám, 36–37.; 1928. 42. szám 110–112.; 1929. 37. szám, 86–87.; 1933. 17. szám II.; 45. szám 6.; 1935. 25. szám 83.
- Magyarság Képes Melléklete* 1927. 21. szám 13.
- Pesti Napló Képes Melléklete* 1927. április 3. 59., július 10. 76.
- Siesta Sanatórium / Budai Sanatórium* [tájékoztatófüzetek]. [é. n.] Löbl nyomda – Semmelweis Orvostörténeti Múzeum Könyvtára, jelzet: 44483, 44479
- Chalupetzky Ferenc, Maróczy Géza, Tóth László: *A Siesta-Szanatórium nemzetközi sakkversenye.* Budapest, 1928. szeptember 20.–október 1., Magyar Sakkvilág, 1929
- Budai krónika* IV. évfolyam, 16. sz. 1942. április 22. 6.
- Pest* 1942. április, 11. szám
- Magyar Posta* XVI. évfolyam, 1942. május, 5. szám, 278–279.; 1942. június, 6. szám, 334.; 1942. augusztus hó, 8. szám, 447.; 1942. november, 11. szám, 615.; XVII. évfolyam, 1943. szeptember, 9. szám, 312.
- Posta Híradó*, A M. Kir. Posta Üzemi és Műszaki Üzemi Tisztviselők Országos Egyesületének Közlönye V. évfolyam, 9. szám, 1943. szeptember 1. 3.
- Rendeletek Tára A Magyar Kir. Posta Részére* 34. szám, Budapest, 1943. július 3. 391–392.
- Postások Évkönyve* XXXIX. évfolyam, 1944. 221.
- Illyés Gyuláné [Kozmutza Flóra]: *József Attila utolsó hónapjairól.* Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1987.
- Horánszky Nándor: *A Schwartzer-család a magyar tudományos életben.* Biobibliográfia – Az első magyar elmegyógyintézet alapításának 150. évfordulójára. (A Horánszky-család adat-, dokumentum és levelestára II.) Budapest, 2000.
- Lafferton Emese: *A magántébolydától az egyetemi klinikáig. A magyar pszichiátria törté-*

netének vázlata európai kontextusban 1850–1908. In: Békés Vera (szerk.): *A kreativitás mintázatai*. Áron Kiadó, Budapest, 2004. 34–72. (Recepció és kreativitás)

Valachi Anna: „Bolondot játszottak velem...” – József Attila és az elmebetegség stigmája. Új Forrás 37. évfolyam, 6. szám (2005. június) 30–45.

Ráczkevy Edit: *Polgár Ferenc a „praesenilis osteoporosis” és az „ostitis condensans ilei” kórképek első leírója*. Osteologiai Közlemények 2009/2. (Simmelweis Orvostörténeti Intézet Könyvtára)

Felejthetetlen emberek, intézmények, események – Volt egyszer egy kórház... A Postás Alapítványi Kórház története I., II. rész – Szijártó Gábor blogja (2009. október 6.): gabor27.blogspot.com

MTI Online Archívum: www.mti.hu

Köszönet

Köszönet illeti támogatásáért a Páli Szent Vincéről nevezett Szatmári Irgalmas Nővérek tartományfőnöknőjét, *M. Caritas nővért*, valamint *Jusztá, Jusztina és Luciana nővért*, akik emlékeik elbeszélésével hozzájárultak a kórház- és kápolnatörténet megírásához és *Lambert Zoltán* atyát, a Városmajori Jézus Szíve Templom plébánosát szíves támogatásáért. Köszönetet mondok az esztergomi Prímási Levéltár főigazgatójának, *Hegedűs Andrásnak*, valamint munkatársának, *Szőnyi Tamásnak* segítségükért, tájékoztatásukért. Hálámat fejezem ki *Bartók Ibolyának*, a Posta Múzeum Adattára muzeológusának, valamint *Krett Zoltánnak*, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Budapest Gyűjteménye munkatársának, akik gyűjteményük minden hozzáférhető anyagát rendelkezésre bocsátották. Köszönet illeti *Horánszky Nándort*, aki a Schwartzer-intézet alapításának és történetének részleteivel segítette e munka létrejöttét. Hálámat fejezem ki *Ráczkevy Editnek*, a Simmelweis Orvostörténeti Múzeum Könyvtára munkatársának önzetlen segítségéért. Köszönöm *Szijártó Gábornak* és *Szijártó Kornélnak*, a Postás Alapítványi Kórház egykori dolgozóinak, hogy visszaemlékezésükkel emléket állítottak a kórházban dolgozó nővéreknek és a kápolnának. Hálával tartozom *Balasi Barnabás* orgonaművészeknek, *Gombos Miklós* harangöntőnek, valamint *Békés Balázs* orgonaépítő-mesternek szakmai tájékoztatásukért.

Végül köszönöm *Janig Péter* kórházlelkész támogatását.

Budapest, 2012